
Dionisio Cueva Sch. P.

**KALAZANCIUS
ÉS
KONSTITÚCIÓJA**

Piarista füzetek

6

Dionisio Cueva Sch. P.
Kalazancius és konstitúciója

Piarista füzetek 6.

Sorozatszerkesztő

Tózsér Endre

1. A piarista karizma ma

44. Egyetemes Káptalan (1997)

Budapest, 1998

2. Világiak a piarista iskolában

44. Egyetemes Káptalan (1997)

Budapest, 1998

3. A Piarista Testvériség (PIT)

Generálisi Kongregáció (1988)

Budapest, 1998

4. Gyakorlati útmutató a provinciái káptalanhoz

Generálisi Kongregáció (1994)

Budapest, 1999

5. A piarista szolgálat.

A nevelés által evangelizálni

Kalazancius stílusában

Generálisi Kongregáció (1999)

Budapest, 1999

6. Kalazancius és konstitúciója

Dionisio Cueva Sch. P. (1979)

Budapest, 1999

Dionisio Cueva Sch. P.

**KALAZANCIUS
ÉS
KONSTITÚCIÓJA**

Kalazancius Tanulmányi Központ
Budapest, 1999

A fordítás alapjául szolgáló mű:
Il Calasanzio e le sue Costituzioni.
(Quaderni 1) Curia Generalizia dei Padri Scolopi,
Roma, 1981

Az eredeti spanyol kiadás:
Calasanz y sus Constituciones.
(Cuadernos 1) Ediciones Calasancias,
Salamanca, 1979

Fordította
MEDVIGY MIHÁLY SCH. P.

A fordítást az eredetivel egybevetette
TÓZSÉR ENDRE SCH. P.

MEGJELENT A PIARISTA REND
MAGYARORSZÁGI TARTOMÁNYFŐNÖKÉNEK
240/1999. SZÁMÚ ENGEDÉLYÉVEL.

© Dionisio Cueva Sch. P., 1979
Hungarian translation © Medvigy Mihály Sch. P., 1999

Tartalom

Március és tavasz	7
Az első lépések Rómában és Rómán kívül	8
Casani atya kisded nyája	10
A narni tartózkodás	11
Szerzetes társulattól szerzetesrend	15
Jóváhagyás négy szakaszban	16
Források, amelyekből szomját oltotta	20
A mondanivaló lényege	27
Egy előszónak nevezett költemény	29
Az ellenzék és a lefokozás	31
Cherubini atya eredménytelen próbálkozása	36
Kalazancius gondolatvilága	38
1. Szövegismeret	39
2. Szabálymegtartás	39
3. Szerzetesi tökéletesség	39
Stílusa	40
A kiadások	42
Négy ág az egy törzsből	43
Isten dicsőségére és embertársaink hasznára	46

1939 derűs szeptemberében még minden szanaszét hevert Peraltában. Minden, kivéve Kalazancius kápolnáját és egy hallgató vasakaratot, hogy helyre kell állítanunk a leomlott falakat, és rendbe kell szednünk a fáklyát, hogy nekiindulhassunk az útnak. Azon a délutánon olvastuk és megértettük az aranybetűs disztichont: *Hic Joseph natus...* Itt született József, itt volt hajdan a Kalazanciak családi tűzhelye, itt, ahol a bölcsője ringott, és most az oltára áll.

A novíciusoknak, akik a szerzetesi beöltözéssel új ruhát és új nevet vettek föl, néhány nappal később további latin szövegekkel is szembe kellett nézniük, hosszabbakkal és nehezebben emlékezetben tarthatókkal, ha csak kis adagokban is: *Cum in Ecclesia Dei...*, és így tovább a fejezet végéig, az *Előszó* végéig, az első és a második rész végéig. Szent atyánkkal előbb a kápolnában találkoztunk, most pedig a tanteremben a konstitúciójával, bár ez talán nem két külön találkozás volt, hanem csak egy, de két mozzanatban.

Mert hát Atyánk és a konstitúciója egy és ugyanaz a szétválaszthatatlan valóság. Az utóbbi volna a talapzat, és ő a szobor? E hasonlat nem találó. Amikor írta, megbízatást teljesített. Igazság szerint az idő tájt többet számított neki egy fiúcska mosolya, mint az összes szabályok. De készségesen engedelmeskedve vállalta, hogy megírja, mégpedig szívvel-lélekkel. Úgy öntötte formába, mint egyfajta Krisztus-követést. Később aztán védelmezte, makacsul és gyengéd szeretettel. Annyira azonosult vele, hogy huszonnyolc éven át – 1620 és 1648 között – nem sikerült észrevenni bármi csekély elhangolódást sem az élete és a szöveg között.

Egyik-másik művész Kalazanciust a konstitúcióval kezében ábrázolta. Valóban ez a pontos és hiteles ábrázolás: egy atya, aki kinyitja és mutatja. Mi pedig a fiai vagyunk, akik szüntelen szeretettel nézünk föl rá, és egyre ismételtgetjük az elsajátított tanítást.

Most is ezt fogjuk tenni, ezúttal lassan lépegetve, mert tudjuk magunkról, hogy gyermekek vagyunk.

Március és tavasz

V. Pál pápa 1617. március 6-án egy szerzetes intézményt hozott létre Rómában, amelyet ettől fogva így hívnak majd: „A Kegyes Iskolák Isten Anyjáról nevezett Szegényeinek Pál-féle Társulata”. Az *Ad ea per quae* kezdetű pápai breve rendezi és szabályozza azt a lelki és apostoli életmódot, amelyet meg kell valósítaniuk a társulat tagjainak. Kiemelkedő rendelkezései, hogy az új szerzetesek valamennyien „három egyszerű fogalmat tesznek szegénységre, tisztaságra és engedelmességre, amely alól csak a római pápa oldhatja fel őket”; „tevékenységüket, munkaerejüket és buzgalmukat díjazás, fizetés, adományok vagy tiszteletdíjak nélkül mindenestül a gyerekeknek a legegyszerűbb ismeretekre, nyelvtanra, számtanra és elsősorban a katolikus hit alapelemeinek ingyenes oktatására kell szentelniük, jó és jámbor szokásokat sajátítatva el velük, és keresztény módon nevelve őket.” A „legteljesebb szegénységben” kell élniük, „mind egyénenként, mind közösségileg”. Igazgatójuknak kineveztetik „a mi igen szeretett fiúnk, Kalazanci József, és Józsefnek és szerzetének megadatik a jog arra, hogy a jelenlegi vagy a jövőbeli bíboros védnök (protektor) engedélyével káptalanokat tartson, és hogy a nevezett társulat, valamint háza és iskolái jó kormányzata végett a szükséges és erkölcsileg kifogástalan alapszabályt, előírásokat és irányelveket megalkossa összhangban a szent kánonokkal, a trentói szent zsinat határozataival és az apostoli rendelkezésekkel; továbbá hogy mindazokat módosítsa, helyesbítse vagy másokkal helyettesítse, ahogyan csak időszerűnek látja, mindenkor megszerelve hozzá a Szentszék előzetes jóváhagyását és utólagos megerősítését”.¹

Ezen a március 6-án a Kegyes Iskoláknak két, szerzetes családdal és iskolával kapcsolatos háza volt: az egyik Róma központjában a San Pantaleo ház, amelyet maga Kalazancius alapított 1612. október elején,

¹ Tekintettel e kiadvány népszerűsítő jellegére, mellőzni igyekeztem az idézetek tekintetében minden szövegkritikát, minthogy túl hosszúvá nyújtotta volna a szöveget. Többnyire csupán a fő állítások forrásai vannak megadva, hogy megnyugtassák és tájékoztassák az olvasót, ha a maga részéről folytatni kívánja akár a kutatást, akár az elmélyedést. – *Bullarium Religionis Scholarum Piarum* [A Kegyes Iskolák Pápai Okmánytára], Madrid, 1899, 18–21. old.

hogy végleges telephelyet adjon iskolájának az után az öt átköltözés után, amelyen 1597 óta átment, a másik a frascati ház, amelyet ugyancsak Kalazancius alapított V. Pál kegyes jóváhagyásával 1616-ban. Kalazancius az előbbiben lakott, Frascatiba pedig gyakran kijárt. Mind a két iskola tele volt tanulókkal. Két fáklyaként világított a népi műveltség XVII. századi állapotának mélységében.

Az új szerzetes intézménynek tizenöt tagja volt. Régi névtáraink felsorolják a keresztnévüket, a vezetéknevüket és születésük helyét. A bíboros védnök Giustiniani ajándékozta nekik az új ruhát, és palotájának kápolnájában személyesen öltöztette be József atyát. Néhány óra múlva pedig József ismételte meg ugyanezt a szertartást tizennégy társán a San Pantaleo imatermében. Nagyszombat volt, 1617. március 26. Ettől a naptól kezdve József mindig *az Isten Anyjáról* nevezi magát.²

Az első lépések Rómában és Rómán kívül

Az alapító breve hangsúlyozta a hivatás kegyelmének és az apostoli küldetésnek lényeges vonásait. Megállapította az intézmény rendeltetését, és megnyitotta az utakat. Tartalmazta a *formát*, vagyis azt a lényegi tartalmat, aminek meg kell maradnia a századok folyamán. A breve azonban nem tudott belebocsátkozni a részletekbe, vagy aprólékos gyakorlati szabályokat adni a közösségi élet és a nevelő eljárás számára. Breve volt, nem pedig konstitúció. Éppen ezért számított máris az ily rendeltetésű konstitúcióra, és jelölte meg az annak szerkesztésénél vagy helyesbítésénél szemmel tartandó egyházjogi elveket. Egyébként is a római kúria régtől fogva vissza-visszatérő, méltóságteljes modorában volt megfogalmazva.

Hogy az új intézménynek konstitúcióra van szüksége, azt mindenki megállapította a bíboros védnöktől kezdve az utolsó szerzetesig. A „müstármag” ugyanis egyre sarjadt és izmosodott, csaknem minden nap új pályázók kopogtattak az ajtón. Vonzotta őket az új egyháznak teendő

² Vö. *Epistolario di San Giuseppe Calasanzio* [Kalazanci Szent József levélgyűjteménye], Róma, 1950–1956, II. 170–174. old., ahol éppen Kalazancius beszél el a tényről, és adja meg társainak teljes névsorát.

szolgálat újszerűsége, a szegények javát szolgáló iskolai apostolság és az az evangéliumi szellem, amelyben mindez valóra is vált. Négy esztendő folyamán – 1617-től 1621-ig – 151 novícius öltötte magára a piarista ruhát. Közülük harminchárman meghaltak már a noviciátus folyamán, további ötvenhetet nem bocsátottak fogadalomra. Túlnyomórészt olasz nemzetiségűek voltak, de akadtak franciák, németek, spanyolok és egy portugál is.³ Kalazancius kezdettől fogva egyetemlegesen gondolkodott mind nemzetiségi, mind földrajzi szempontból, hiszen ez az egyház egyetemes voltában gyökerezett. Első novíciusmesterré Pietro Casani atyát nevezte ki, aki akkoriban a jobb keze volt. 1617-ben nyitotta meg az első noviciátusi házat a Sant’Onofriónál, a Gianicolo dombra vivő kapaszkodón. 1618-ban áthelyezte a S. Maria in Via szomszédságában levő házba, hogy aztán 1619-ben ismét a Gianicolóra tegye, ahol 1624-ig maradt is.

Szintén 1619-ben nyílt meg a „S. Lorenzo in Piscibus” ház és iskola. Szükséges és stratégiai fontosságú alapítás volt. Szükséges a Borgo városrész lakosságának szegény volta miatt, a Tiberisz jobb partján; hadstratégiai fontosságú pedig azért, mert a Vatikán szomszédságában volt.

Rómán kívül egyenletes ütemben terjeszkedtek a Kegyes Iskolák az alapító breve korlátozó záradéka ellenére, amely tiltotta, hogy átlépjék a Rómától számított húsz mérföldet. 1619-ben jutottak el Narniba, a Giustinianiak hűbéri városába, továbbá Moriconéba, sőt 1618 és 1620 között Maglianóba is. Egyéb alapítások születőben voltak, mert az érdekelt hatalmas pártfogók nyomása nem csökkent. Így szökkent virágba a norciai intézet 1621-ben, és a carcarei a távoli Ligúria földjén szintén 1621-ben; sőt ugyancsak 1621-ben a fananói, csak hogy a másik, a modenai végen. Egy évvel később nyílt meg a savonai ház a tirréri partvidéken 1622-ben.⁴

³ Calasanz Bau: *Revisión de la vida de San José de Calasanz* [Kalazanci Szent József helyesbített életrajza], Salamanca, 1963, 114–116. old.

⁴ Vö. Leodegario Picanyol: *Brevis conspectus historico-statisticus Ordinis Scholarum Piarum* [A Kegyes Iskolák Rendjének történeti-statisztikai rövid áttekintése], Róma, 1932, 75 sk. old.

Ez a kettős indoklás – egyrésztől számos új tag jelentkezése és felkészítése, másrésztől az intézmény terjeszkedése – még szükségesebbé tette a konstitúciót, hogy benne legyen tömören megfogalmazva a kezdeti szellemiség és az alapító karizma, és hogy legyenek határozott szabályok a szerzetesi tökéletességre és az iskolai nevelő munkára.

Casani atya kisdéd nyája

Az 1617-es pápai breve meghatalmazta Józsefet és tanácsát a konstitúció elkészítésére, de név szerint senkit sem jelölt ki erre a feladatra. Az lett volna a természetes, hogy éppen az alapító végezze el. Ha voltak is kivételek e szabály alól, mégis ez volt hagyományos az egyház történetében. Képes volt-e erre Kalazancius? A szerzet vezetője volt akkor, vagyis általános előjáró. Vezette a San Pantaleo iskoláját, ahol az 1614. évi 1200-ról 1619-ben 1500-ra nőtt a tanulók száma.⁵ El volt foglalva az alapítások egész sorozatával, úgyhogy lélegzetvételre is alig maradt ideje. A noviciátusi ház átköltöztetései és gondjai is erősen igénybe vették. Másrésztől pedig a szerzetes élethez is igen keveset értett, hiszen 1617-ig, vagyis hatvanadik életévének betöltése utánig, világi papként élt és működött.

De hát a konstitúciót el kellett készíteni. Már sürgős is volt. Sem Kalazancius, sem Giustiniani bíboros nem kételkedett abban, hogy az eszményi szerkesztő a noviciátusban található: Casani atya jól ért a hittudományhoz, kifogástalan szerzetes, jártas is a szerzetes életben, hiszen már huszonhárom éve éli; közreműködött Leonardi Szent János szerzete konstitúciójának előkészítő munkálataiban, benne él a piarista lelkeségben és apostolságban, ő az első novíciusmester, sőt novíciusai számára – 1617 és 1618 között – máris összeállította a maga könyvecskéjét „*Közös szabályok az Isten Anyja szegényeinek*” címmel.⁶ Casani atya Narniban tar-

⁵ *Epistolario*, VIII, 451–453. old.

⁶ Vö. Adolfo García-Durán: *Itinerario espiritual de San José de Calasanz* [Kalazanci Szent József lelki pályája], Barcelona, 1967, 165–166. old. P. Casaniról lásd José Jerico: *Varones Insignes* [Jeles férfiak], Valencia, 1751, 183–224. old. és Sántha György: *Epistulae ad S. Josephum Calasantium ex Europa Centrali* [Levelek Közép-Európából Kalazanci Szent Józsefhez], Róma, 1969, 118–121. old.

tózkodott mint főnöke annak a háznak, amelyet 1618. október 24-én alapított. Vállalta is a feladatot, és hozzálátott a munkához. Minthogy mindig el is végezte azt, amibe belefogott, kiváltképp ha engedelmességi ügyről volt szó, 1620-ra teljesítette is feladatát. A kézirat a Kisded nyáj eszméje (*Pusilli gregis idea*) címet viselte. A történészek 1617 és 1620 közöttől kelteznek. Én arra hajlok, hogy a szerző Narniban kezdett hozzá a fogalmazáshoz, nem korábban 1618 végénél vagy 1619 elejénél. Rolletta atya, aki elsőnek tanulmányozta ezt a kérdést, biztos adatok alapján dolgozik, ha másként magyarázza is az eredményeket. Casani atya könyvecskéje száztizennyolc oldalas, és még két lapocska van hozzácsatolva. Rolletta atya ezzel a tömör és kemény kijelentéssel ítéli meg: „Tiszta szellemeknek való, nem pedig testből-lélekből összetett embereknek, akik dolgozva élnek”.⁷ Ami azt illeti, nem is fogadták el ezt a szöveget, noha szerkezete jó. A szerző ugyanis eltúlozta a szegénységet, és egészében véve is utópista. A legfontosabb szempont ellene, hogy nincs összhangban a kalazanciusi karizmával.⁸ Nehéz elgondolnunk, hogy Kalazancius a továbbiakban egyáltalán tekintetbe vette volna. Erre utal a szerző távolléte is, Casani atya ugyanis Narniban maradt 1620 végéig. Ekkor helyezték át újból Rómába: pontosabban akkor, amikor Kalazanciusnak Narniba kellett mennie. Mindez sejteti, hogy szép csendesen, de határozottan Giustiniani bíboros diplomáciája és meleg érdeklődése érvényesült.

A narni tartózkodás

„Ugyancsak Giustiniani bíboros intézkedett 1620-ban – írja Kalazancius –, hogy a nevezett József atya vonuljon vissza Rómából, és csinálja meg a konstitúciót, amelyet szükségesnek látott a társaság jó kormányzása érdekében. Visszavonult tehát a narni Kegyes Iskolák házába, és ott készítette

⁷ F. Roletta: *Commentario della Vita del Ven. Servo di Dio P. Pietro Casani delle Scuole Pie* [Isten tiszteletreméltó szolgájának, Casani Péter piarista atyának életrajza], II, Róma, 1908, 64–67. old.

⁸ P. Casani tervezetéről a legjobb tanulmány P. Sántháé az *Archivum Scholarum Piarumban*, 3 (1978) 87–134. old.

el a konstitúciót.”⁹ De miért éppen Narniban és nem például Frascatiban? Mert Frascati túl közel van Rómához. Narni viszont negyvenkét mérföldre fekvő, csendes kisváros volt, és ráadásul a bíboros védnök kormányzása alatt állott.

Levelezésében elmeséli Kalazancius az utazás részleteit, Narniban töltött idejét és ott végzett munkáját. Rómából az iskolaév végén utazott el, 1620 októberének utolsó napjaiban, felhasználva az őszi szünidőt. Október 31-én már Narniból ír, ahová háromnapos utazás után érkezett meg. Campagno, Civita Castellana és Narni voltak az állomásai. Az első éjszaka egy jó barátjának, a campagnói esperesnek a házában aludt. A rákövetkező reggel, mielőtt kiment a faluból, elbotlott egy fa gyökerében, elesett, és megsérültek a bordái. Folytatta útját, de estére már ápolásban kellett részesíteni a Civita Castellana-i Szent Sebestyén kórházban. Annak ellenére, hogy az elesés nem volt súlyos, még november 14-én is szenvednie kellett a következményeket, és a leggondosabb házi ápolást kellett igénybe vennie. Balesetének oka a „rossz út” volt, no meg az az elhatározása, hogy gyalog megy, nehogy kimerüljön a szamár, amelyet magával vitt.

Siettében elmulasztotta felszerelni magát Rómában egy rizsma jó papírossal és egy-két könyvvel, amelyekre pedig szüksége lett volna. P. Castigliát kérte meg arra a szívességre, hogy orvosolja feledékenységét. November 10-én már köszöni is neki a papírost és a Narniba megérkezett könyveket. Ámbár szíve-lelke nem távolodott el a San Pantaleo-i gyerekektől, az apostolkodástól és szerzetes társainak szükségleteitől, sőt a katolikus seregek közép-európai erőfeszítéseitől sem, mégis keményen dolgozott a konstitúción. November végén azt ígéri Castiglia atyának, hogy „az Úristen segítségével mielőbb szabaddá igyekszem tenni magamat”, és a Rómából jövő sürgető hívásokra 1621. január 20-án ezt válaszolja: „Nem szándékozom Narniból kimozdulni, míg be nem fejeztem a konstitúciót, amely hamarosan elkészül”. Azon a télen oly metsző hideg volt Narniban, hogy Kalazancius ily panaszokra fakadt: „Itt oly rettenetesek a szelek, és oly hidegek, hogy több ízben elfagytak a bokáim”. Febru-

⁹ *Epistolario*, II, 172. old.

ár 7-én ezt írja egy levelében Narniból: „a legnagyobb hidegekben, több mint egy tenyéryi hóval, amely összefagyott az erős északi szél miatt”. De nem a hó és a fagyos szél volt akkortájt a legnagyobb szerencsétlenség. Decemberben meghalt Lancelotti bíboros, január 28-án pedig V. Pál pápa, mindketten bizalmas jó barátok.

Castiglia atya továbbra sem szűnt meg erkölcsi nyomást gyakorolni Rómából. Kalazancius 1621. február 9-én így válaszol: „Ami a konstitúció ügyét illeti, arról Isten segítségével majd Rómában tárgyalhatunk a kellő érettséggel”. Kalazancius nem volt sem a sietség, sem a türelmetlenség embere, és tudatában volt a keze ügyében lévő teendő fontosságának. Csak február 17-én tudta közölni a jó hírt: „Isten kegyelméből befejeztem a konstitúciót. Csak legyen itt a kis fehér számár a jó szerszámmal, meg a jó hátizsákkal a nagybőjt első vagy második napjára, és én Isten segítségével útnak indulok, ha jó lesz az időjárás, két-három napon belül”.¹⁰

A konstitúció fogalmazványa tehát készen állt. Egész tervezetét egy füzet tartalmazta, az a bizonyos rizsmányi papiros: huszonkét lap, latinul írva, biztos kézzel és jól olvashatóan. 1621-ben hamvazószerda február 24-re esett. Két vagy három nappal később – 26-án vagy 27-én – neki is vágott Kalazancius a visszaútnak, és a klasszikusan szükséges három napi utazás végén, belül kerülve a falakon Rómába érkezett február utolsó vagy március első napján, az esti szürkületben.

Ha nyugodtan végiggondoljuk a Narniban eltöltött időt, bámulatba ejt az a gyors munka és az az ügyesség, amellyel Kalazancius befejezte azt, amire vállalkozott. 1620. október 31-től számítva az időt, minthogy ez az első Narniból küldött levelének a kelezése, 1621. február 17-ig, az utolsó levél keltéig és annak közléséig, hogy befejezte a konstitúciót, pontosan százkilenc napot kapunk, ami tizenöt hetet jelent. A levélgyűjteményből tudjuk, hogy legalább öt napot vesztett azzal, hogy 1620 novemberében Maglianóba utazott, és hogy minden héten napokat kellett arra szánnia, hogy válaszoljon a sűrűn érkező levelekre. Egy teljes napot

¹⁰ Minden előadott részlet ellenőrizhető: *Epistolario*, II, 96–126. old., amelyben megtalálhatók a 42–72. levelek.

kellett továbbá P. Castigliának szentelnie, hogy a San Pantaleóról tárgyaljon, és megszervezze a Lancelotti bíborosnak járó végtisztességet. Egyszerű és igen nagylelkű számításal tehát hetvenhárom napja maradt a munkára és ezzel még nem is vettük számításba a vasárnapokat, minden-szentek ünnepét, halottak napját, karácsonyt, újévet és vízkeresztet... Biztos viszont, hogy Kalazancius rendelkezésére állt szerkesztőkészségének adománya, jó latinsága és azok az otthon felejtett könyvek, amelyek elég késedelmesen érkeztek meg Rómából. Mindenesetre két hónap vagy alig több idő alatt megalkotni a konstitúció teljes szövegét, felér egy versenyeredmény túlszárnyalásával.

Narni a maga szélsőséges hidegével és mérhetetlen szegénységével immár a múlté volt. De lehetetlen volna elfeledkezni azokról a munkának szentelt hónapokról és arról a lázas közösségi életről, amely hamarosan példaértékűvé is válik. Március 30-án ezt írta Giovanni Pietro Cananea atyának, a moriconei ház főnökének: „Szeretnék arról is hallani, mennyire vannak meg a szeretet egységében a mi ottani öt rendtársunk? És hogy még nagyobb legyen az egység, szeretném, ha ott is úgy járnának el, ha úgy cselekednének, mint ahogyan cselekedtek a felszentelt rendtársak ott Narniban, egyik héten az egyik szabta ki a mortifikációkat (önmegtagadásokat) és rendezett minden más dolgot és mindebből semmit sem tudtak meg a világiak, ami mindez együttvéve kiváló jele a szeretetnek és az alázatosságnak”.¹¹ Kalazancius szerénységéből nem említi, hogy ő is egyike volt ezeknek a papoknak.

A piaristák, akik abban a házban dolgoztak, később sem feledkeztek meg az alapító narni tartózkodásáról és a szobáról, amelyet igénybe vett. Két megbízható tanút idézek, akik időben ugyan távol esnek egymástól, de szorosán egyek a csodálatban és a kegyeletben. 1645. december 19-én egy papjelöltünk, Antonio Marchiselli írta a rendfőnök atyának: „tele vagyok szeretettel Ön iránt, és állandó tudatában annak, hogy azt a szobácskát kaptam, ahol Ön építette a mi szerzetünk várának falait. Adja

¹¹ *Epistolario*, II, 127. old.

Isten, hogy úgy örököljem erényeit is, ahogyan a szobáját!”¹² Két évszázaddal később, 1846 karácsonyán Luigi Revelli atya írta egy piarista barátjának: „Alatriból átmentem Narniba, a növendékházunkba, hogy ugyanazt a tantárgyat tanítsam. Eléggé meg vagyok elégedve a helyzetemmel. Itt írta a mi szent alapítónk a konstitúciót, és napról napra abban a szobában mondjuk imádságainkat, ahol lakott, és ahol az ő jeles ereklyéit őrzik”¹³.

Szerzetes társulattól szerzetesrend

Kalazancius Rómába megérkezve elment a Santa Maria Maggioréba, hogy imádkozzék V. Pál sírjánál. Onnét a noviciátusba indult, amelyet járványkórházzá alakítva talált. Valamivel később járt a Vatikánban, ahol 1621. február 14. óta Alessandro Ludovisi uralkodott XV. Gergely néven. Az új pápa Narniból ismerte Kalazanciust, minthogy 1619 októberében mindketten az ottani piarista házban laktak.¹⁴ Igénybe véve Giustiniani bíboros közvetítését, Kalazancius emlékiratot nyújtott be az új pápához. Az irat három alapvetően fontos kérelmet tartalmazott: hogy a pápa továbbra is pártfogolja a Kegyes Iskolákat V. Pál rendkívül nagylelkű módján; hogy hagyja jóvá a szerzet konstitúcióját; és hogy emelje a társulattól szerzetesrend rangjára.

Már aznap rákerült a válasz az emlékirat hátlapjára, szó szerint így: „Menjen át a Szerzetesek Kongregációjához! 1621. március 16. A konstitúció jóváhagyását kéri. Adják meg!”

A Püspökök és Szerzetesek Kongregációjánál a titkár, Michelangelo Tonti bíboros fogadta Kalazanciust. Kánonjogász volt, és ellenezte új szerzetesrendek alapítását az egyházban, minthogy így rendelkezett 1215-ben a IV. lateráni zsinat 13. kánonja. A fogadtatás nem volt szíves, és a

¹² Sántha György: *Epistulae ad S. Josephum Calasanctium ex Hispania et Italia* [Levelek Spanyolországból és Olaszországból Kalazanci Szent Józsefhez], Róma, 1972, 1415. old.

¹³ *L'Eco dei nostri Centenari* [Századfordulóink visszhangja], Róma, 4 (1946) 20.

¹⁴ *Vö. Epistolario*, II, 92. old. és P. Picanyol jegyzetei a 93. és a 95–96. oldalon.

találkozás nem volt könnyű. Mégis ez volt a jobb. Az ellenállásba ütköző Kalazancius megírta erre a híres, *Tonti bíboroshoz intézett emlékiratot*, ezt az ihletett költeményt, amely olyasféle himnuszt zeng a nevelésről, mint amilyenben Pál apostol énekelte meg a szeretetet, vagy Assisi Szent Ferenc a teremtményeket. Meg is hódította vele Kalazancius a bíboros szívét: Tonti a jogászi elutasításból a teljes támogatás álláspontjára helyezkedett, mégpedig bensőséges barátsággal és határtalan bőkezűséggel. Augustus 8-án megadta szakvéleményét az új szerzetesrendhez; XV. Gerely pedig november 18-án megerősítette *In supremo apostolatus solio* kezdetű brevéjével, ünnepélyes fogadalmas szerzetesrenddé emelve a Kegyes Iskolákat. Ez lett az utolsó szerzetespapi rend az egyházban.

Jóváhagyás négy szakaszban

A konstitúciónak már vontatottabb eljárásom kellett keresztülmennie, kiváltképp Benedetto Giustiniani bíboros 1621. március 27-i elhalálása miatt. A folyamatot négy egymást követő szakasza szerint tudjuk jobban megvilágítani.

Első szakasz

Kalazancius mindenekelőtt iparkodott másolatot készíteni kéziratáról, többek közt avégett, hogy legrégebbi és legtapasztaltabb társai elolvassák a konstitúciót. Az eredeti kéziratot sokszorosító munka központja a noviciátus volt. Az 1621. március 16-i pápai parancsnak megfelelően Kalazancius bevitt egy példányt a Szent Kongregációhoz, éppen azt, melyet Pietro Casani atya írt le a maga gyönyörű szépírásával. Egyrészt arról volt szó, hogy elemezni és minősíteni kellett a benne található hittani és közösségi szempontokat. Ezt a feladatot a bíboros magának tartotta fenn. A többi rábízta egy szerzetesekből álló csoportra, akiket Caputi atya utóbb „a római udvar legjobb hittudósainak” mondott. Éppen Kalazancius, aki mindig tárgyilagosan értékelt, biztosít minket, hogy „a konstitúciót úgy hagyták jóvá, hogy először a nagyméltóságú és főtiszteendő názáreti érsek, Tonti bíboros úr nézte át, akit a mondott Szent Kongregáció bízott meg vele, átvizsgálta továbbá a »Szent Apos

tolok« főnöke, a főtisztelendő Bagnacavallo atya is és sok más komoly és tudós szerzetes”.¹⁵ Ez a legbiztosabb szöveg, amelynek birtokában vagyunk: két ismert és igen jellegzetes személyiség, Michelangelo Tonti és a minoriták rendfőnöke, a bagnacavallói Giacomo Montanari atya. A feladat tehát az, hogy azonosítsuk a többi „komoly és tudós szerzetest”.

A szóhasználat eléggé általános, és több átvizsgálót sejtet, mint ahányan lehettek a valóságban. A történészek biztosra véve, hogy a kor legkiemelkedőbb piaristái látták és olvasták, különböző másrendbeliek nevét adják meg. Éppen ezekből a névjegyzékekből adódik a zűrzavar. Caputi atya két eltérő névsort közöl: az 1676-os elsőben szerepel a ferencendi Bagnacavallo és Larino atya, valamint Domingo de Jesús María és Juan de Jesús María kármelita atyák. A másodikban, amely 1680-ból való, Bagnocavallo atya mellett a domonkosrendi Giacinto Petroni és Candido, az obszerváns ferencesek közül pedig Lucas Wading.¹⁶ Berro atya nem közöl neveket, mindössze ünnepélyesen kijelenti, hogy „a Szent Kongregáció megbírálta és megbíráltatta különböző szerzetbeli igen hozzáértő személyiségekkel, kiváltképp jezsuita atyákkal”.¹⁷ Bartlik atya közlése egybevág Caputi atya második jegyzékével, de hozzáfűzi a jezsuita Pietro Alagón nevét.¹⁸ Talenti atya, aki aggályosan alapos levéltáros és történész, biztosként adja meg a következők nevét, tisztségükkel együtt: „Giacinto Petroni, a Szent Palota mestere, Giacomo Montanari, a minorita ferencesek rendfőnöke, Pietro Alagona a Jézus-Társaságból, a püspökök vizsgálója, végül Lucas Wading hittudós, az obszerváns ferencesek évkönyvírója”.¹⁹ Legújabbkori történetíróink sem mennek túl e névsoradókon, amikor tetszésük szerint idézik vagy dicsérik őket.

¹⁵ *Epistolario*, II, 170–172. old.

¹⁶ Giancarlo Caputi: *Notizie Historiche* [Történeti Közlemények], V. kötet, 10. rész 5–5r és 11. rész 19. old.

¹⁷ Vincenzo Berro: *Memorie Historiche* [Történeti Emlékek], I, 1, 29. fej. 52–53. lap.

¹⁸ Bernardo Bartlik: *Annales Ordinis nostri* [Rendünk évkönyvei] az Ephemerides Calasanzianae-ban 6 (1937) 178–180. old.

¹⁹ Vincenzo Talenti: *Vita del B. Giuseppe Calasanzio* [Boldog Kalazanci József élete], Firenze, 1917, 146. old.

Szerintem kettős jellegű volt a benyújtott szöveg bírálata. Jogi szempontból Tonti bíboros nézte át, valamint ügyszófogatója, Don Alessandro Luciani, akiről beszél Caputi atya is, jóllehet személy szerint nem ismeri, és Bartlik atya is. A hittani bírálatot Bagnocavallo atya végezte el és más „komoly és tudós” szerzetesek. Berro atya szerint „mindezek egyetértettek, és egyhangúlag úgy ítélték, hogy a Kegyes Intézmény konstitúciója méltó a pápai megerősítésre”.²⁰ Don Alessandro Luciani a lapok szélére és a sorok közé írta a maga és bíborosa megjegyzéseit a Kalazanciustól benyújtott másolatba. Ezek mind egy szálig jogi természetűek. Tonti bíboros elhunytával ez a példány, amely Don Alessandro tulajdonába ment át, végül ajándékképpen került a San Pantaleo generálisi levéltárába. Ott őrizzük ma is.

Második szakasz

Kalazancius legnagyobbbrészt magáévá tette a bírálók megjegyzéseit. Újabb másolatot szerkesztett tehát, amelyet Tonti bíboros vizsgálatra át is vett. Ezt a Vatikáni Titkos Levéltárban őrzik. Miután a szöveg ki volt javítva, és Kalazancius is, meg a bíboros is teljesen egyetértett, az utóbbi aláírta a jóváhagyást a Szent Kongregáció nevében, kijelentvén, hogy „gondosan megvizsgálta az Isten Anyja Kegyes Iskolái Szerzetes Társulatának konstitúcióját, és nem talált benne semmit, ami ellenkeznék egy szerzetesrendi intézmény mivoltával, a szerzetesi étellel és a szokásos szabályokkal”. A jóváhagyás – a kúriai szokás szerint – „az Apostoli Szék tetszésének marad fenntartva”.²¹ 1621. szeptember 14. volt. Másnap készen állott a megfelelő breve, amelynek tudatnia kellett a pápai jóváhagyást, és kísérsnie a konstitúció végleges szövegét. Az *Iniuncti nobis* szavakkal kezdődött. És minthogy sem aláírva, sem felhasználva nem volt, évszázados álmát alussza a Brevék Titkárságán, illetőleg ma már a Vatikáni Levéltárban.²²

²⁰ A *Rev. Cal.*-ban, Madrid, 12 (1893) 460.

²¹ Arch. Segr. Vat., Segret. dei Brevi [A Brevék Titkársága] 654, 178. lap.

²² Uo., 183–185. r.

Harmadik szakasz

Szeptember 14-én a bíborosok a pápára hagyták az utolsó szót. Ez a rövid és okos szó négy napra rá hangzott el: „1621. szeptember 18-án. A pápa úgy intézkedett, hogy ki kellene kérni egy szerzetespap tanácsát, a titkár választása szerint.”²³ Ez okos ötlet volt, hiszen egy szerzetespapi intézménynek kell majd e konstitúció szerint élnie, akkor egy szerzetespapnak kell tüzetesen megvizsgálnia, minthogy azt az életmódot ő ismeri jól. Az előző bírálók tudniillik mindnyájan vagy az egyházmegyes papság, vagy a koldulórendiek köréből valók voltak.

Tonti bíboros – ezúttal is Kalazanciussal egyetértésben – a jezsuita Pietro Alagonát választotta, aki a római kongregációk tanácsosa volt, az erkölcszociológia és a jog tanára a Collegio Romanóban, különféle hittani művek szerzője és a püspökök vizsgálója.²⁴ A titkár átadta neki a szöveg egyik másolatát. Alagona atya, miután jól áttanulmányozta, új, igen rövid megjegyzéseket tett a más intézményekből átlépő jelöltek felvételével, a szerzetesek imádság közbeni testhelyzetével, a böjtökkel, a közös rekreációval, egy kert és egy szőlőbirtok ajánlatos voltával, a szerzetesek lábbedőlével, a könyvkiadással, a misefelszereléssel és végül az alsó és a felső ruházattal kapcsolatban. Alagona atya nem javasolt új szövegezést, de az ő új soraiból világosan következik, hogy a konstitúció számos pontját túlságosan szigorúnak találta.

Kalazancius is megírta a maga észrevételeit ugyanazon a papíron, az Alagona atyáéi mellé. Odajegyzi, hogy a bíráló tévesen ítél az első és a harmadik pontban; elfogadta a második, a negyedik és a hetedik megjegyzést; a többivel nem ért egyet. Az elfogadott módosításokat bevezették a konstitúciónak abba a példányába, amely intézkedésre várva feküdt Tonti bíboros íróasztalán. Egyszerű volt a dolog, hiszen rövid, bár fontos javításokról volt szó. Az egész mindössze öt szóra korlátozódott. Hogy új példányt nem kelljen készíteni, Tonti bíboros aláírásának kezdőbetűivel látta el az összes javításokat.

²³ Arch. San Pantaleo, reg. Cal. XIII, 22.

²⁴ Életrajzát illetően lásd *Enciclopedia Cattolica*, I, 619. old és *Dict de Théol. Cath.*, I, 656.

Ebből látszik, hogy milyen messze jártak az igazságtól azok a piarista történetírók – régiek és legújabb koriak egyaránt – akik bírálták Alagona atyát, noha egyesek még a keresztnévét és a vezetéknevét sem tudták.

Alagona atya közbejött egy hónapnál valamivel kevesebb időt vett igénybe, mert tudjuk, hogy Kalazanciusnak egy sürgetésre az a válasz jött 1621. október 16-án, hogy „a Szentatya úgy rendelkezett, hogy a fent említett konstitúciót egy brevében erősíti meg.”²⁵ Két nappal később már tudták a hírt a San Pantaleóban. A diadal napja volt. A ház krónikaírója örömmel jegyezte fel: *Sanctissimus Dominus annuit*, a Szentatya igent mondott.

Negyedik szakasz

Most már csak a Brevék Titkárságára tartozott, hogy befejezze az ügyet két záró intézkedéssel: megszerkeszteni a konstitúció végleges szövegének hivatalos példányát, és előkészíteni egy új brevét. Az írnok serényen végezte munkáját, amely egészen szépen sikerült neki mind a felhasznált pergamen, mind pedig a kitűnő szépírás miatt. A pápai breve mintegy keretbe foglalva tartalmazza a konstitúció szövegét. *Sacri Apostolatus ministerio* címet visel, és 1622. január 31-i keltezés van rajta.²⁶

Ama bizonyos távoli 1620. október 31. óta pontosan tizenöt hónap telt el. A kettős művelet eredménnyel zárult: a Pál-féle Társulat immár az *Isten Anyja Kegyes Iskolái Szegény Szerzetes Papjainak Rendje* volt, és konstitúcióját is jóváhagyta a Szentszék.

Források, amelyekből szomját oltotta

Kalazanci Szent József, amikor nekigyürkőzött, hogy megírja a konstitúciót, szűkében volt az időnek és bővében a tennivalóknak. A korszellemnek megfelelően nem is törekedett arra, hogy egészen eredeti legyen. Az irodalmi eredetiség viszonylag igen kései fogalom. Akkoriban sem Kala-

²⁵ Arch. Segr. Vat., Segret. dei Brevi [A Brevék Titkársága] 654, 184. lap

²⁶ *Bull. Rel. Sch. P.*, 22–23. old.

zancius, sem a tizenhetedik század Rómájának szerzetesei és pápai hivatalnokai nem törekedtek rá úgy, ahogyan mi. Kalazancius a maga konstitúciójával más szerzetes intézmények alapítóinak módszerét követte. Egy apostoli életű társaság számára írt, amelyben az iskola kerül a monostori zsolozsmázás helyébe. Azt a vágyat táplálta szíve mélyén, hogy ezt a társulatot (kongregációt) felemelteti a szerzetespapi rend egyházjogi fokoztára. Milyen munkamenetre volt ajánlatos hagyatkoznia? És valójában milyet követett Narniban?

Van egy hagyomány, amely Picanyol atya szerint Cosimo Chiara atya rendfőnökségéig nyúlik vissza (1665–1671),²⁷ és amely titokzatos és természetfölötti szintre emeli a konstitúciószerkesztést. Ezt a hagyományt elfogadva magunkévá kellene tennünk azt a szinte napjainkig állandó hiedelmet, hogy szent alapítónk Narniban böjtök és vezeklések elszigeteltségében élt. Ez tette volna alkalmassá, hogy alázatosan leírja azt, amit a Boldogságos Szűz neki napról napra tollba mondott. Jesico atya a legkisebb kétség nélkül állítja, hogy Kalazancius „visszavonult a narni társházba, ahol magányban, egyre szigorúbb böjtölésben és önsanyargatásban lett érdemessé arra, hogy a Boldogságos Szűz Mária (mint ezt mindenki biztosra veszi) tollba mondja neki három részben és harminc fejezetben a szerzetesi tökéletesség teljes egészét és a leghasznosabb szabályokat a Kegyes Iskolák fennmaradása és gyarapodása érdekében.”²⁸

Amint látni fogjuk, van egy kis különbség e között az új, „Miasszonyunktól művelt csoda” és a kézzel fogható valóság között. Olyan, amilyen egy sokszínű, de átlátszó üveglablak és egy rejtelmes sűrű erdő között van.

Kalazancius azzal kezdte, hogy tartalmi vázlatot csinált magának. Egy különálló lapra írta, amelyet állandóan szem előtt tartott, és amely kettőbe hajtva benne van a Narniból visszahozott kéziratban. A keze ügyében voltak azok a könyvek is, amelyeket Rómából megküldtek neki. Berro atya utal rájuk, amikor mondja: „Visszavonult Narni városába [...] kezében a régi és a legújabb szerzetesek sok regulájával és konstitúciójával,

²⁷ *L'Eco dei nostri Centenari* [Századfordulóink visszhangja], Róma 13–14 (1949) 17.

²⁸ *Varones Insignes*, 26. old.

hogy belőlük mint a legjobb virágokból merítse szorgalmas méhek módjára a mézet, vagyis azt a tanítást, amely leginkább illik társulatához és intézményéhez.”²⁹ Nála voltak továbbá azok a határozatok és szabályzatok, amelyek szerint a piaristákat addig kormányozták. Ezenfelül ott volt az alapító breve is. Mindezt a maga elgondolásának megfelelően dolgozta egybe saját eszméivel. Kétségtelenül ez volt a legerőteljesebb alkotóelem.

A világosság kedvéért haladjunk elemző módszerrel, hogy lássuk, milyen főbb fogalmak épültek bele a konstitúcióba a már meglévő anyagból:

1) Abban a hosszú időszakban, amely a Santa Dorotea plébánián 1597-ben elkezdődött és 1617-re a San Pantaleóban végződött, Kalazancius és társainak csoportja 1603-ban kezdett el közösségben élni. A birtokunkban levő okmányokból kiderül, hogy miképp is volt megszervezve részleteiben a csoport élete vallási és pedagógiai szempontból.³⁰ Ez a közösségi élet tovább gazdagodott 1607 márciusától, attól kezdve, hogy a Szentszék bíboros védnököt engedélyezett számukra, és mindezek felett 1612 októberétől, amikor a Kegyes Iskolák a Torres-palotában, a San Pantaleo-templom szomszédságában telepedtek meg. A csoport vallási eszménye az evangéliumi tanácsok követése által vállalt Krisztus-követés. Ez a gyakorlat csak 1617 óta vált lelkiismeretben kötelezővé, amint Juan de Jesús María atya egy állításából következik.³¹ Az igazság az, hogy ugyanaz a pápa, aki 1614. január 14-én egyesítette a Kegyes Iskolákat a Luccai szerzetestársulattal, az *Inter pastoralis officii curas* kezdetű brevében a 3. szám alatt megengedte, hogy „a főnök – azaz Kalazancius – és társai egész életük folyamán élhetnek és kötelesek is élni a saját konstitúciójuk szerint”.³² Tehát volt nekik ilyen.

²⁹ *Memorie Histor.*, I, 1, 29. fej., 52. lap.

³⁰ Vö. Moncallero-Limiti: *Il Codice Calasanzio Palermitano* [A palermói Kalazancius-kódex], Róma, 1965, 72–81. old. és Sántha György: *Ensayos críticos* [Kritikai tanulmányok], Salamanca, 1976, 32. old.

³¹ *De pia educatione* [A kegyes nevelés], Róma, 1613 és Sántha György: *Ensayos*, 139–140. old.; lásd továbbá Claudio Vilá Palá: *Fuentes inmediatas de la pedagogia calasancia* [A kalazanciusi pedagogia közvetlen forrásai], Madrid, 1960, 73. old.

³² *Bull. Rel. Sch. P.*, 15. old és Sántha György: *Ensayos*, 212. old.

2) Az *Ad ea per quae* breve kibocsátásának megvoltak a maga előzményei. Távollabbról a Juan de Jesús María kármelita atya *Proiectum*ában, amely egy tízparancs-féle, és 1614-ben készült.³³ Közelebbről pedig abban a hat pontban, amelyet a bíboros védnök terjesztett a pápa elé. Ezek „főképpen abból a Kalazancius által Casani atya segítségével készített okmányból voltak véve, amely a Luccaiakkal való egyesülés érdekében szabályokat és feltételeket öntött határozott formába”.³⁴ A hat pontból négy teljes egészében bele is került a brevébe. A többi kettő nem talált visszhangra. És fájó pont volt, hogy V. Pál nem járult hozzá a teljes filológia oktatásához, ahogy Kalazancius szeretne volna, hanem az elemi ismeretekre és a nyelvtanra korlátozta az új szerzet tantervét.³⁵ A breve teljesen szilárddá tette a piarista csoportot, és kidolgozott igen életrevaló mozzanatok, amelyek egy az egyben átkerültek a konstitúcióba: az új intézmény sajátos célja, a munkaterv, az oktatás ingyenessége, a három evangéliumi tanács, és kiváltképpen a végletes szegénység a szerzeteseket, az iskolákat és a tanulókat érintő összes következményeivel együtt. Calasanz Bau atya méltán írhatta: „A konstitúció nem vendégként fogadta be a brevét, hanem amit átvesz belőle, az a mintája, a lelke, így a breve életfakasztóan szét van hintve a Rend törvényeinek egész szövedékében.”³⁶

1620-ban tehát már egy olyan intézmény áll előttünk, amely két hosszú évtized óta szüntelenül működött az egyházban. Az apostolság szempontjából mi sem változott. Ami pedig tagjainak szerzetes életét illeti, nem megvetendő tapasztalatok birtokában vannak. A konstitúció szövegében az „*ut moris est*” vagy más hasonló szóhasználattal Kalazancius jogszabállyá tesz egy tizenöt szokásból álló sorozatot, amely szerinte és társai szerint hagyományt alkot. Mondja például, hogy évente húsvét és mindenszentek főünnepén pontosan meghatározott módon újítanak fogadalmat; szóbeli imádságuk alkalmával öt zsoltárt mondtak el

³³ Vö. Claudio Vilá Palá: *Fuentes*, 111–145. old.

³⁴ Sántha György: *Ensayos*, 327. old.

³⁵ Sántha György: *Ensayos*, 327. és 329. old.

³⁶ *Biografía crítica de San José de Calasanz* [Kalazanci Szent József kritikai életrajza], Madrid, 1949, 346. old.

Mária tiszteletére; minden hónap elején felolvasták a szerzet szertartásait és szokásait; a tanítás végeztével a tanítók hazakísérték a tanulókat; a pénteki böjt különösen szigorú volt; Nagyboldogasszony ünnepére készülve Szent Lőrinc napjától kezdve böjtöltek; étkezések alkalmával olvastak az étteremben; hetenként három ízben volt közös önostorozás; a szerzetesek saját nevüket használták, és mellé írták a szerzetesi nevet; a gyerekek „oratio continuát” (folytonos imádságot) végeztek; a hitoktatást vasárnap és ünnepnap nyilvánosan végezték; a tanítási órák kezdetén különleges imádságokat mondtak; az egyes házak látogatását a nagyobb előjáró a templommal kezdte; és volt egy írott minta avégett, hogy oda lehessen adni a vizitálónak. Mindez a tizenöt előzőleg már bevett szokás bekerült Kalazancius konstitúciójának szövegébe.

3) Az új intézmény apostolkodó jellege szükségképpen Szent Ágoston regulájára ment vissza, mint távoli, de biztos forrásra. Az 1215. évi lateráni zsinat mindenesetre megtiltotta új szerzetesrendek alapítását. Ámde szerzetesrendek továbbra is keletkeztek, és javában működtek, mintha a zsinat nem is lett volna. Meghozták a törvényt, de megtalálták a kibúvót is. A Szentszék, noha tudott a zsinat nevezetes 13. kánonjáról, mindenkor engedélyezett új szerzetesrendeket, feltéve, hogy a régi és jóváhagyott regulák egyikét elfogadták. A szerzetespapi rendek kivétel nélkül az ágostonit fogadták el, és alapprogramként használták sajátjuk kialakításában.

Ez az igazi magyarázata annak, hogy ezek a szerzetesrendek miért mutatnak közös jellemvonásokat. Kilenc ilyen rend volt. Valamennyit olasz földön alapították egyetlen évszázad leforgása alatt. Mindegyik rend alapítója áldozópap. Szervezeti szinten alig látszik valami különbség közöttük. Csekély változtatásokkal a koldulórendek alapszervezetét veszik át. Egy *forma* vagy *formula vitae* a kiindulásuk, amelyet a pápa jóváhagy, és ki is domborít az alapító brevében. Eltűnik a tiszteletre méltó regula, és hajlékonyabb konstitúciók fogalmazódnak. Megváltoztatják az életmódot is: törlik a monostori élet minden maradványát, lemondanak a karban végzendő zsolozsmázásról, egyénivel helyettesítik és személyes jellegű imádkozással egészítik ki, amely a hit igazságaira meg Krisztus életére van kihelyezve. Sajátos céljuk az apostoli tevékenység, mindenkor az

egyház szolgálatában. Az ilyen tevékenység tagjaik mélyreható, módszeres és szakszerű képzését kívánja meg, és nagy szolgálatkésztséget és közös együttműködést követel, amelyben össze vannak hangolva a teendők, és mindenki kiveszi belőlük a részét. Ennek az új és forradalminak tekinthető rendszernek két ésszerű következménye van: egyrészt a szigorú engedelmesség, amely az aszketikai és szervezeti mozzanatok sorának első helyére kerül, és belőle vezethető le a négy fogadalom; másrészt egy újszerű lelkiség, amely nem annyira az egyén imaéletéből és önsanyargatásából táplálkozik, hanem inkább a rend apostoli szolgálatának hűségese teljesítéséből.³⁷

Ez az egész elmélet már nem volt újdonság Kalazancius idejében. Ismerték és látták – ellenvetés nélkül. Ő maga is ismerte és gyakorolta. Az ő sajátos többlete, amellyel a legnagyobb mértékben hozzájárult a lelkiélet és a művelődésügy alakulásához, a műveltség evangéliumivá tétele volt az iskola közvetítésével. Ami az együttélés és az intézmény megszervezését illeti, alkalmazkodnia lehetett és kellett a többi papi szerzetesrendhez, ha egyáltalán el akarta nyerni az egyház jóváhagyását.

Amikor ütött a megvalósítás órája, Kalazancius kiváltképp három ilyen intézményt tartott szem előtt: a theatínusokat, akiket a sorban elsőként, 1524-ben hagyott jóvá a Szentszék; a már hatalmas Jézus Társaságot, amely szintén az oktatásnak szentelte magát, és 1540-ben nyert jóváhagyást; végül a Kisebb Szerzetespapokat, akiket Caracciolininek is neveztek. Ők voltak – 1558-ban jóváhagyva – az utolsók és a legkorszerűbbek. Kalazancius nem zárta ki a többieket sem, de még kevésbé a nagy és köztisztéletben álló koldulórendeket. Mint Berro írja, valamennyitől gyűjtött hasznavehető elemeket. De a három említett intézményben ismerte fel legvilágosabban azt, aminek keresésére indult, minthogy ott találta meg a leginkább biztos körvonalakat. Ezek konstitúcióit tanulmányozta tehát, és elfogadta belőlük, amit megfelelőnek vélt, ahogy természetszerű volt korának egyházi viszonyai között. Ez volt a bevett szokás. Furcsa és elidegenítő lett volna egy teljességgel ismeretlen szöveget összeállítania.

³⁷ Vö. Raymond Hostie: *Vida e muerte de las Ordenes Religiosas* [A szerzetesrendek élete és halála], Bilbao, 1973, 215–221. old.

Tetszést arathatott volna az eszme, de nem fogadták volna el a szövegezést. A tizenhetedik század elején vagyunk.

E ponton nem lenne nehéz írni egy tanulmányt arról, hogy az említett konstitúciók miképp mentek át a Kalazanciuséba. Könnyűszerrel igénybe vehetnénk a párhuzamos helyek és szövegek egymás mellé állításának módszerét. Olykor-olykor meg is kell majd tennünk. Pillanatnyilag ériük be azonban egy egyszerűbb és szemléletesebb eljárással, amely tájékoztatja majd az olvasót, és egyéni következtetésekre bírja.

Ide másolok három klasszikus helyet, amelyek sokat mondó tanítását minden egyes piarista jól ismeri. Dőlt betűvel közlöm a kalazanciusi szöveget, és összehasonlításként kiírom a párhuzamos helyeket a theátínus, a jezsuita és a caracciolini konstitúcióból:

a) *Mindennap két ízben is, ebéd előtt és mielőtt nyugovóra térnének, gondosan kérjék számon önmaguktól szavaikat, tetteiket és gondolataikat.*

(Konst. 46)

Napközben kétszer is, először ebéd előtt, és ismét, mielőtt nyugovóra térnénk, vegyük számba önmagunkban szavainkat, tetteinket és gondolatainkat.

(Theátínusok I. 8)

b) *Szokják meg ugyanis, hogy ne azt nézzék, ki az, akinek engedelmeskednek, hanem inkább, hogy az, aki miatt és akinek mindezekben engedelmeskednek: Krisztus Urunk.*

(Konst. 103)

[...] és szokják meg, hogy ne azt nézzék, ki az, akinek engedelmeskednek, hanem inkább, hogy ki az, aki miatt és akinek mindezekben engedelmeskednek: Krisztus Urunk.

(Jézus Társasága III. 1,24)

c) *A szerzetes embereknek ugyanis (mint Cassianus mondja) úgyannyira minden erénynél többre kell tartaniuk az engedelmisséget, hogy készek legyenek inkább bármely hátrányt elszenvedni, semhogy úgy lássék, mintha bármiben is megsértenék az engedelmisségben rejlő jót. (Konst. 107)*

A szerzetes embereknek ugyanis (mint Cassianus mondja) úgyannyira minden erénynél többre kell tartaniuk az engedelmisséget, hogy készek legyenek inkább bármely hátrányt elszenvedni, semhogy úgy lássék, mintha bármiben is megsértenék ezt a jót.

(Caracciolini II 2)

Kalazancius gyűjtött elemeket még, mint előzőleg jeleztük, más szerzetesrendektől is: az igehirdetés egyszerűségét Néri Szent Fülöp oratoriánusaitól, a szegénység iránti érzéket a kapucinusoktól, a sarut, a szerzetesnevet és az aszketikus irányvonalat a kármelitáktól... És még egyet-mást. De érdemes gondolnunk arra is, hogy ezek a befolyások akkorra már jó ideje érvényesültek a papi szerzetesrendek konstitúcióiban.³⁸

Mínthogy Kalazancius konstitúciója volt a legutolsó, ő maga pedig nyitott lelkű ember lévén erőszakoltság nélkül tudta összegyűjteni mindazt a jót, amit elődeinél talált. Ez nem kisebbíti Kalazancius érdemét, viszont ne is tulajdonítsunk neki lehetetlen érdemeket! Még kevésbé foglalkozzunk hosszasan egy-egy adott részlettel azért, hogy új és kockázatos következtetéseket vonjunk le belőlük. Ilyet abból az egyszerű okból kifolyólag nem lehet, hogy a vizsgált szakaszok nem eredetiek.

A mondanivaló lényege

Amikor Kalazancius a konstitúciót írta, papi jellegű szerzetesrendre gondolt. A kéziratban a „szerzet” (congregatio) megnevezés azért szerepel, mert intézménye akkor még ilyen volt. A konstitúció jóváhagyásának alkalmával mindössze „rendet” (ordo) kellett írni oda, ahol „szerzet” volt írva. A tanítás ugyanaz maradt. Kalazancius ilyen szándékának ismerete nélkül, és nem véve tekintetbe a mintaképeket, amelyeket szem előtt tartott, érthetetlenek lennének bizonyos szervezeti elemek, amelyeket már Narniban belevett konstitúciójába. Gondolok itt például tanulmányi ház (studentátus) alapítására minden egyes rendtartományban, ami szükségképp feltételezte a kánoni rendtartományokra osztott szerzetesrendet.

Előszó: Elvek tisztázása

1. rész: A szerzetes személye

- jelöltek
- képzés
- lelki élet és tökéletesedés

³⁸ A theatínus, jezsuita és caracciolini konstitúció szövegeit a *Codex Regularum...*-ből vettük, Graz, 1957–1958, Lucas Holsteintől.

- betegek
- halottak

2. rész: A Krisztus-követés

- az evangéliumi tanácsok megélése
- a tanítási fogadalom megélése

3. rész: Szervezet és kormányzat

- káptalanok és választások
- nagyobb előljárók
- gyóntatók és hitszónokok
- a szerzetesek osztályai és rangsora

Ebbe a keretbe van beillesztve Kalazancius biztonságos, szilárd és szigorú tanítása. Sem engedmények, sem megalkuvások nincsenek benne. Épp ellenkezőleg: igényes vonalvezetés mutatkozik, amelyet az alattvalónak követnie kell, ha szert akar tenni a szerzetesi tökéletességre, és szolgálni kívánja az egyházat a gyermekekben és a fiatalokban, akiket éppen reá bíz az egyház. Ez egy sajátos lelkiesség írott kifejezése. Kristálytisztán fejezi ki a kalazanciusi karizmát, amely megnyilvánul a szent elköteleződés formájában, s amelyet az Istennek szenteltség és küldetés szópár fejez ki. Bátorkodom így összefoglalni – csupán összefoglalni – ezt a sajátosan piarista valóságot:

Életáldozat:

- negyedik fogadalom: magunknak az ifjúság nevelésére szentelése
- legteljesebb szegénység, amelyben egyénileg és közösségileg élnünk kell
- jelige, amely megadja az intézmény teljes értelmét

Küldetés:

- törődés mindenekelőtt a szegény gyerekekkel
- az oktatás ingyenessége
- minden társadalmi különbségtétel mellőzése
- az iskola mint az érték- és tudásközvetítés eszköze
- az iskola mint az evangélium hirdetésének színhelye
- az iskola, amely társadalmilag kötelező
- az iskola mint a tanár megszentelődésének útja

- hármas szempontrendszer a hitoktatásban: tanítás, szentségi élet, folytonosság
- hármas irányítás megszervezése: a szaktárgyakban, a hitoktatásban és az *oratio continua*ban
- az „új tudomány” átvétele a szegények érdekében
- egyszerű és gyakorlatias pedagógiai módszerek
- lelki igazgató a tanulók számára
- állandó imádság (*oratio continua*)
- szolgálat a gyerekek hazakísérésében

Egy előszónak nevezett költemény

A kalazanciusi szöveg egészéből eredetiségével az előszó emelkedik ki, amelyet fentebb mint az elvek tisztázását határoztam meg. Gondosan csiszolt szöveg mind a benne kifejtett eszmék, mind pedig a stílus szempontjából. Bármily régi is ezeknek az eszméknek az egyike-másika, Kalazancius új életet önt beléjük, és a magáévá teszi őket. Akad azonban köztük olyan is, amelyik most bukkan fel először. Mindegyikük utóbb be is vált, hála a lángelme ihletett érintésének. Minden magyarázatnál több, ha egyszerűen szóról szóra közöljük az egészet.

1. Minthogy Isten egyházában
a Szentlélek által vezetve
minden egyes szerzetes intézmény
mint valódi céljára
a szeretet tökéletességére törekszik
a maga sajátos szolgálata által,
úgy a mi szerzetünk is
teljes igyekezetével
ennek megvalósítását tűzi ki célul
azon szolgálata által,
amelyet őszentsége, boldog emlékezetű V. Pál,
Krisztus földi helytartója hagyott jóvá.
2. E szolgálat odaadó gyakorlásától függ
a keresztény társadalom megújulása,

ahogy azt az egyetemes zsinatok,
a szent atyák
és a helyes tanítást valló bölcselek
egyhangúlag állítják.
Ha ugyanis a gyerekeket kiskoruktól fogva
szorgalmasan nevelik
vallásos életre és műveltségre,
kétségekívül remélhető,
hogy egész életük alakulása boldog lesz.

3. És bár alázatos lelkülettel
a mindenható Istentől kell várunk
azokat a szükséges eszközöket, amelyek által
az igazság alkalmas munkatársaivá tesz minket,
hiszen Ő hívott meg munkásainak
erre az igen gazdag aratást ígérő területre,
és még ha mindent ő rendez is el jóságosan,
szükségesnek tartottuk,
hogy ezt az intézményt,
a szentek példáját követve,
előzetesen konstitúcióval erősítsük meg.
4. Mivel valóban Isten anyja szegényeinek
valljuk magunkat,
a szegény gyerekeket
sohasem szabad lenéznünk,
hanem azon kell lennünk,
hogy nagy türelemmel és szeretettel
minden erénnyel fölékesítsük őket,
főleg azért, mert azt mondta az Úr:
*„Amit a legkisebb testvéreim közül
eggyel is tettetek, velem tettétek.”*
5. Intézményünknek tehát az lesz a feladata,
hogy a gyerekeket
az elemi ismeretektől kezdve
helyes olvasásra és írásra,
számolásra és latin nyelvre,
főleg pedig vallásos életre és hittanra

tanítsa,
és mindezt a lehető legegyszerűbb módszerrel tegye.

6. Mivel ez az általunk végzett a feladat igen fontos,
és nagy szeretettel, türelemmel
és egyéb erényekkel rendelkező
szolgákat igényel,
ezért nagyon alaposan meg kell fontolni,
kiket kell felvenni,
és kiket kell ennek az intézménynek a megpróbálásától
távol tartani vagy eltiltani.
7. Ha ugyanis a novíciusok kiválasztása
és felvétele egy szerzetbe
nem a legnagyobb körültekintéssel történik,
valamint ha nevelésükre
nem fordítanak igen nagy gondot,
bármely intézmény, legyen az akár a legszentebb is,
nagyon könnyen romlásnak indul.

A cél és a küldetés: a társadalom megújulása és az ember boldogulása, a vallásosság és az ismeretek, az együttműködés az igazsággal, a szükséges szabályzat, a munkaterv, a nehéz erények, a gazdag aratásba meghívott munkások képzése... – lehetetlenség lett volna ily rövidre fogva ennél többet mondani.³⁹

Az ellenzék és a lefokozás

Az évszázadok folyamán a piarista rendtagok ezrei szentelődtek meg, hűségesen megtartva ezeket a szabályokat, amelyeket az alapító a konstitúcióban megfogalmazott. A tökéletes magatartás példajaként jöhet számba a Szent Pompilius-ról szóló tanúság: „Szokása szerint állhatatosan ahhoz

³⁹ A szolgálat szempontját elemezte. José A. Miró: *El ministerio escolapio según el Proemio de San José de Calasanz* [A piarista szolgálat Kalazanci Szent József előszava szerint], megjelent az *Eph. Cal.*-ban 5 (1977) 220–226. old.

tartotta magát, hogy tökéletes hűséggel igazodjék intézményünk szabályaihoz és szent atyánk konstitúciójához.”⁴⁰

A kalazanciusi szöveg keresetlen hangjából természetesen adódtak idővel kétségek, egyszerűsítések vagy túlzások. És mindez a magyarázatok vagy értelmezések egész sorozatához vezetett. Az első ilyenek 1623 októberének második hetében bukkantak fel a ligúriai tartományi káptalanon, amelyen Casani atya elnökölt: a konstitúció néhány pontjára vonatkoztak, kiváltképp a legteljesebb szegénység gyakorlati megvalósítása kérdésében.⁴¹ A leghitelesebb magyarázatok épp a rendalapítótól valók. Ő már a római noviciátusban 1627. november 4-én üléselőrendfőnöki tanácsban tett ilyen kijelentéseket. Az asszisztensek Kalazancius elnöklésével a konstitúció negyven pontját vizsgálták meg, rámutatva arra, hogy a szöveg egyes kifejezései betű szerinti értelemben véve nem egészen világosak; és mindjárt meg is adták pontos értelmüket.⁴²

Tíz évvel később a szent alapító egy egész könyvecskét írt, bővítve a témát, és előkészítve az 1637-es általános káptalant. A címe: *Nyilatkozatok konstitúciónkról, reguláinkról és közösségi szertartásainkról*.⁴³ Ennek törvényereje természetesen nem volt, de világosan tükrözi Kalazancius gondolkodásmódját. Kalazancius határozott célt követett. A rendben akkor már pluralizmus uralkodott, de ő úgy gondolta, hogy „a szerzetesi fegyelemben lesz meg a szükséges egyöntetűség”. Épp a konstitúció rendelkezéseiből kiindulva jelölte meg a pontos szabályokat. Nem hiába múltak az évek. A Szentszék időközben hangot váltott, és éppen Kalazancius egészséges humanizmusa mutatkozik szigorodottnak ezekben a kései magyarázatokban.

Ma a sokféleséget szükségnek látjuk, és a rend földrajzi elterjedtsége folytán szükségképp kellett fölmerülnie. Nem volt mindegy, hogy Nápolyban élt-e valaki vagy Palermóban, illetőleg Nikolsburgban vagy

⁴⁰ *Defunctorum memoria* [Holtak emlékezete] a *Reg. Cal.*-ban, 39, 101. lap.

⁴¹ Arch. Gen. Reg. Prov., 4, 6. sz.

⁴² A teljes szöveg megtalálható: *Reg. Cal.*, XI, 47; vö. még *Epistolario*, III, 177–178. old.

⁴³ *Reg. Cal.*, XI, 5*.

Leipnikben, minthogy nem volt azonos jellegű az alapítás, különböztek a népszokások, a társadalmi és a vallási környezet, no meg az éghajlat és a távolság is. Sőt, általános volt egy nem is titkolt ellenszegülés a konstitúcióban foglalt követelésekkel és a legteljesebb szegénységgel szemben. A kényelem szeszélye befurakodott a házakba, idővel egyre veszedelmesebben. Erről a helyzetről írta Podolinból Giandomenico Franco atya 1643. április 13-án: „Ha így csinálják most, amíg Atyaságod életben van, mit csinálnak majd később? Így veszendőbe mennek a Regulák.”⁴⁴ Onofrio Conti atya pedig a távoli Nikolsburgból 1643. május 17-én így válaszol a maga finom, ironikus gondolatszövésével a rendfőnök atyának: „Tisztelendőseged válasza a nehezményezett pontokra vonatkozólag [...] a leghelyesebb *coram Deo*, de nem *coram hominibus*. Atyaságod szerint konstitúciónk lerombolása az, ami a legjobb Isten szerint, viszont megőrizni és megerősíteni a szerzetet a legjobb az emberek szerint. Én azt hittem, hogy ennek épp az ellenkezőjét vallotta ez a szerzet. Minthogy azonban Atyaságod az alapító, és így akarja, el kell hinnem; ha ugyan nem csupán a titkár tévedése volt.”⁴⁵ A szegénység két értelmezése kapott erőre: Conti atyáé, aki a lényegre nézett, és az alapítóé, aki számon tartotta a lényegyet is, és számot vetett az összes körülményekkel is. Ámde – jóllehet különféle elgondolásokat képviselve és nagy gyakorlati érzékkel megáldva – tudták ezek a fiak, hogy Kalazancius az, aki a karizmát kapta.

Voltak azonban olyanok is a rendtagok között, akik nem túrték a konstitúció terhét, pedig fogadalommal vállalták. Palermóban megkülönböztették a négy fogadalmat mint erkölcsileg kötelezőt a hittani szempontból közömbös többlettől. Kalazancius a „leggonoszabb tannak” minősítette ezt az elméletet.⁴⁶ 1641. augusztus 3-a volt ekkor. A nyilak azonban folyton-folyvást röpködtek, és hamarosan valamennyi két célpontra irányult: az alapító személyére és a konstitúcióra, amelynek szerzője volt. Az alapító letétetett hivatalából, meg is alázták, de ugyanekkor még szentebbé lett. Hagyta, hogy Isten működjék, és sohasem védekezett

⁴⁴ Sántha György: *Epistulae ad S. Josephum Calasanctium ex Europa Centrali*, 433. old.

⁴⁵ Sántha György: *Epistulae ad S. Josephum Calasanctium ex Europa Centrali*, 284–285. old.

⁴⁶ *Epistolario*, VII, 403–404. old.

a személye ellen irányuló támadások ellen. Védte ellenben a konstitúciót, mert ez a védekezés az egyház és a szegény gyermekek védelme volt. Nem hátrált meg sem az ellenséges környezet előtt, sem előrehaladott életkora és gyenge egészségi állapota miatt. Küzdött mindazokkal a nemes fegyverekkel, amelyeket a szentek használni szoktak. Bátran harcolt napról napra, mint a katona, aki védi a várfalakat, és kész meghalni rajtuk.

Az igazi csata 1643-ban kezdődött. Az egyik oldalon Kalazancius állt, meg néhány rendtársa a legjobbak közül, valamint Ginetti bíboros. A másik oldalon négy vezérember volt: Mario Sozzi és Stefano Cherubini atyák, P. Silvestro Pietrasanta, a vizitátor, és Francesco Albizzi prelátus, a Szent Officium tanácsadója. Miután Kalazanciust 1643. január 15-én felfüggesztették a rend egyetemes főnökének tisztéből, a konstitúciót egyre hanyagabban tartották meg. Mario atya halála után Cherubini atyát nevezték ki rendfőnöknek 1643. október 11-én. Ő egy harmadik személy közvetítésével lehetetlen dolgokra szeretne volna rábírnival a szent alapítót, aki így írt erről Berro atyának 1644. november 5-én: „Ügyeinkre vonatkozólag meg lennék elégedve, ha hajlandó volnék elfogadni azokat a feltételeket, amelyeket Lutio úr terjesztett elő Stefano atya részéről. Ezek abban állnak, hogy új konstitúció és új regulák készüljenek, ami azonban sem őrá, sem másokra nem tartozik, hanem csak a pápára vagy arra, akit ő majd megbíz. Nem írom le részletesen, hogy milyen szabályok, mert azok, akik tartják rendünk fegyelmét, meglehetősen botránkoznának rajta.”⁴⁷

Ebből a hanyatlásból kivette a részét P. Pietrasanta, és nyomában azok a bíborosok, akik feladata az volt, hogy beleszóljanak a rend ügyeibe. Pietrasanta atya hajlott a „kontesztálók” óhajaira, és egy harmincnégy pontból álló kérdőívet állított össze a vizitátorok részére. Ebben három utalás van a konstitúcióra. Jellemző az első: „Ki-kik miként vélekedik fogadalomtételéről és a konstitúció érvényességéről?”⁴⁸ A vizitátor a maga részéről első jelentésében nyíltan támadta érvényességüket (1643 szept-

⁴⁷ *Epistolario*, VIII, 225. old.

⁴⁸ *Epistolario*, IX, 123. old. és vö. 157. old.

emberében). Abból a tételből indul ki, amelyet a továbbiakban bizonyítani próbál, hogy az a breve, amelyben XV. Gergely megerősítette a konstitúciót, részben a tények elhallgatásán alapult, részben pedig hamis állításokon. E hibákra hivatkozva vonja le következtetését: „elégge valószínű, hogy a konstitúció megerősítése érvénytelen, és ebből kifolyólag a szerzeté is, mert annak a konstitúció a lelke és lényege.”⁴⁹ A „hórétég” tehát adva volt, és elindulhatott belőle a „lavina”. A bíborosok első ülése (1643. október 1-én) megvizsgálta az esetleges semmisség kérdését. A második ülés aztán (1644. március 10-én) azzal zárta le a vizsgálatot, hogy annak idején sem hamis állítás, sem elhallgatás nem történt. Roma és Pada bíborosok ennek ellenére Albizzi prelátussal együtt kérték „a konstitúció helyesbítésével együtt a rend lefokozását egyszerű társulattá.”⁵⁰ És ettől a perctől kezdve özönlenni kezdtek a bíborosokhoz a különféle beadványok annak szorgalmazásával, hogy – ha már egyáltalán szó van a konstitúció megváltoztatásáról – a helyesbítést az alapító végezze egyebek közt azon az alapon, „hogy őt vezette az Isten, és őt választotta ki a szerzetalapításra [...], és mert ő birtokolja a szerzet szellemét Isten ihletése folytán.”⁵¹ A beadványok érvelése azonban alig használt valamit. A harmadik ülésen (1645. július 17-én) úgy döntöttek, hogy „szükség volt hozzálátni a konstitúció helyesbítéséhez, és az olyannyira szigorú szabályok enyhítéséhez.”⁵² Mindez aztán beletorkollott X. Ince *Ea quae* kezdetű brevéjébe, amely 1646. március 16-án kelt: a Kegyes Iskolák Rendje Néri Szent Fülöp Oratóriumának mintájára lefokoztatott egyszerű társulattá, „vezetni és kormányozni pedig azon az intézményhez alkalmazott konstitúció szerint kell, amelyet »parancsunkra« ki kell hirdetni.”⁵³

⁴⁹ *Epistolario*, IX, 125–134. old.

⁵⁰ *Epistolario*, IX, 177. old.

⁵¹ *Reg. Cal.* XIV, 64¹: *Memoriale affinché le Costituzioni fatte dal Calasanzio vengano interpretate da lui e non da altri* [Emlékirat avégett, hogy a Kalazancius által készített konstitúciót ő értelmezze, és ne mások], spanyol fordítás a *Rev. Cal.*-ban 12 (1957) 337–338; ugyancsak a *Rev. Cal.* 64 közöl egy másik szöveget: *Memoriale affinché le Costituzioni fatte dal Calasanzio non siano cambiate* [Emlékirat avégett, hogy a Kalazancius által készített konstitúciót ne változtassák meg].

⁵² *Epistolario*, IX, 211. old.

⁵³ *Epistolario*, IX, 219. old. és Calasanz Bau: *Biografía crítica*, 1116–1118. old.

Cherubini atya eredménytelen próbálkozása

Cherubini volt az, aki 1646 júniusában Albizzi prelátustól és P. Pietrasantától megbízást kapott, hogy írja meg az új konstitúciót. Két hónap múlva el is készült vele, olaszul. A latinra fordítás és a jóváhagyás már nehezebb dolognak bizonyult.

Kalazancius szemmel tartotta ennek a drámának minden részletét. Figyelemmel kísérte és beszámolt róla fiainak, imádságukat kérve és reményüket élesztgetve. 1646. június 30-án így írt Berro atyának: „[...] Stefano atya azzal dicsekszik, hogy Őszentsége őt utasította szerzetünk konstitúciójának elkészítésére, és úgy véli, hogy ez az asszessor-prelátus úr rendelkezése folytán van így; tehát fontolja meg Tisztelendőségem, hogy ily módon konstitúció jelenhetik meg.”⁵⁴ Ez „július végére” volt várható. Ámde augusztus 25-én ezt kellett írnia: „most új konstitúciót próbálnak kiadni, amelyet Stefano atya csinál és néhány prelátus fog át-vizsgálni; azt beszélnek, hogy egy új és az előzőhöz képest még inkább romboló brevével együtt jelenik majd meg [...] ily gonoszul tájékoztatták nemcsak a bíborosokat, hanem még a pápát is intézményünk ellen.”⁵⁵ A rettegett breve sohasem jelent meg. Az új konstitúció azonban bejárta a maga útját, és máris kiszivárgott egy s más a tartalmából. Szeptember 8-án Kalazancius ezt válaszolja Berro atyának: „Várják az új konstitúciót, sok olyan meggondolatlansággal, amely mind intézményünk java ellen van. Így tervezte ki néhány prelátus, de senki sem akarja még jóváhagyni és aláírni, ha csak Pietrasanta nem.”⁵⁶ Két további hónap múltán sem jelent meg a konstitúció, és nőttek a kétségek nyilvánosságra hozatalát illetően. 1647. április 27-én Kalazancius e szavakkal nyilatkozott Grien atyának, a nikolsburgi előjárónak: „itt nem hogy megjelent volna a konstitúció, hanem még meg sincs latinul fogalmazva, minthogy a törvényhozó, aki csinálta, nem tud jól, és még kevésbé lehet tudni, hogy megjele

⁵⁴ *Epistolario*, VIII, 337–338. old.

⁵⁵ *Epistolario*, VIII, 342. old.

⁵⁶ *Epistolario*, VIII, 347. old.

nik-e. Bátraknak kell azonban maradnunk és erős lélekkel remélni az isteni orvoslatban.”⁵⁷

E levél aláírása után néhány nappal meghalt Rómában Pietrasanta atya 1647. május 6-án. 1648. január 9-én pedig meghalt Stefano Cherubini atya is. Albizzi prelátus nem látszott többé annyira ellenségesnek, és Ginetti bíboros fokozottan támogatta a jó ügyet. Végre valahára Fagnano prelátus kezébe jutott egy példány latinul. Ő bízta rá Caputi atyára, aki aztán felolvasta alapító atyánknak. Olyan szöveg volt, amelytől tartottak: enyhe, édeskés, megalapozottság és lelki emelkedettség nélkül. Nem annyira Isten dicsősége alapján tájékozódott, mint inkább azon, ami az embereknek könnyű és kényelmes. Berro atya, akinek sikerült lemásolnia e konstitúció első, olasz fogalmazványát, és akinek jóvoltából ma mi is olvashatjuk, igen kemény szavakkal ítélt róla.⁵⁸ Kalazancius látta a szöveget, és elküldte Caputi atyát Ginetti bíboros házához, kérve, hogy akadályozza meg egy ilyen konstitúció hatályba lépését. A követjárás elérte az óhajtott eredményt. Ginetti bíboros, aki a pápa római helynöke s a Püspökök és a Szerzetesek Kongregációjának elnöke volt, már előbb megkapta a konstitúciót tanulmányozás végett. Azt üzenté Caputi atyával: „Mondja meg József atyának, hogy nyugodt lehet, mert ez a konstitúció nemhogy meg nem jelenik, hanem én úgy elsüllyesztem, hogy soha senki felfedezni és látni sem fogja.”⁵⁹

Kalazancius boldog volt, összehívta a San Pantaleo közösségét, és együtt rákezdték a *Te Deumra* meg a *Benedictusra* a hálaadó imádsággal együtt. Aztán személyesen ment el köszönteni bíboros barátját, és kifejezni a hála érzéseit üzenetéért.

Ez volt Kalazancius utolsó öröme. A csapás és az intézmény lefokozása ellenére rendtársai továbbra is az általa írt és az egyház által jóváha-

⁵⁷ *Epistolario*, VIII, 378. old.

⁵⁸ *Memorie Hist.*, 3. kötet, 3. könyv, 279–308. old.; olvasható az előszó Calasanz Bau: *Biografia critica*, 1131–1132. old.; lásd még *Reg. Cal.*, XIV, 74. és *Eph. Cal.*, 30 (1961) 29.

⁵⁹ Giancarlo Caputi: *Notizie Hist.*, I, 2, 389–390. sz.; az V. kötet 10. rész 36–45. lap elbeszéli ennek a konstitúciónak egész történetét, idézi Sántha György: *Cardinalis Ginetti*, in *Eph. Cal.*-ban 4–5 (1972) 152–158

gyott konstitúciót tartották meg. Rések tátongtak ugyan a falakon, de az alapok erősek maradtak. Az épület maholnap újból megépülhet.

Kalazancius gondolatvilága

Kalazancius ismerte mások véleményét konstitúciójáról. Neki megvolt a saját egyéni nézete, amelyet mindig is hangoztatott leveleiben. Ezek számos esetben említik a regulákat és a konstitúciót. Ez a két szó Kalazancius számára ugyanazt jelenti 1621. október 23.-tól, amikor még nem is voltak végérvényesen jóváhagyva, egészen 1647. július 20-ig, amikor ajánlotta megtartásukat, miközben fennmaradásukért küzdött.⁶⁰

Kalazancius sohasem beszélt a *maga* konstitúciójáról, hanem mindig a *mi* konstitúciónkat emlegette. Szerette is. Azért tartotta meg és azért védelmezte, mert ha a Szentszék egyszer már megadta hozzá a jóváhagyást, akkor Isten műve volt és mintegy a Szentlélek aláírása van rajta. Ez a konstitúció – úgymond – „jóvá van hagyva urunktól (a pápától) ennek a szerzetnek tagjai számára”; kellő megtartása „igen jogos és a Szentlélek hagyta jóvá helytartója által”; másutt még hozzáteszi, hogy – ha megtartjuk – „nekünk van igazunk, és velünk a Szentlélek, aki jóváhagyatta”.⁶¹

Kalazancius gondolatvilágában az összes többi érv ebből a természetfölötti indoklásból ered. Könnyűszerrel kidolgozhatnánk tehát Kalazancius hittani elgondolását a konstitúció tanbeli tartalmáról, megtartásáról és lelkiéleti következményeiről. Az eredmény az lenne, hogy összeállna az a későbbi tanítása, amely tökéletesebb és érettebb az 1620–21-ben kifejtetthez képest. Itt most elegendő csupán levélgyűjteményéből merítenünk, hogy szövegidezetekkel világítsuk meg azt a három lépést, amely a módszerbeli és értékelési fokozatosságot mutatja a szent alapító gondolatvilágában: ismernünk kell a konstitúciót; hűségesen meg kell tartanunk; így érnünk el a tökéletességet. Tehát az elméletből haladunk a gyakorlatba, és a gyakorlatból Krisztus követésébe. Idézek most néhány

⁶⁰ Vö. Dionisio Cueva: *Calasanz. Mensaje espiritual y pedagógico* [Kalazancius. Lelki és nevelési üzenet], Madrid, 1973, 206–214. old.

⁶¹ Vö. *Epistolario*, VII, 164. old. és V, 330 és 315. old.

szövegrészletet, Kalazanciusnak adva át a szót, és mellőzve minden magyarázatot:

1) *Szövegismeret*: Ez a kötelesség elsősorban az előjárókat terheli, és általuk a többi szerzetest: „az előjáróknak (ahogy mondják) a kisujjukban kellene lennie a konstitúciónak”, és „észben tartani a konstitúció rendelkezéseit, hogy át tudják vinni a gyakorlatba”, írja 1634-ben és 1640-ben a nápolyi előjárónak, Giacomo Graziani, illetve Giuseppe Fedele atyának.⁶²

Hogy mindenki aprólékosan ismerje, és „így nem ismerésre ne hivatkozhasson”, azt ajánlja, hogy a konstitúciót „ne csak az asztalnál olvassák, hanem felüdülés idején is”.⁶³

2) *Szabálymegtartás*: Ez a szóhasználat napról-napra változatlanul visszatér. Hogy Isten megáldjon bennünket – úgymond már 1625-től Pietro Cananea atyának – „gondoskodjék, hogy szabályaink megtartása tereén mindig jól álljunk”.⁶⁴ Stefano Cherubini atyával közli, hogy kissé megvizsgálta a Frascatiból jött tagokat „a konstitúció megtartása dolgában, mint ahogy tenni szoktam a más házakból jöttekkel is”.⁶⁵ Domenico Franchi atyának, aki 1643-ban az éppen hogy megnyílt podolini házban foglalatoskodott, örömét fejezi ki, amelyet számtalan keserűsége közepett érez a kapott jó hírek miatt: „megérkeztek azoknak az ifjaknak fogalmazványai, akik – ha reményünk szerint egybekapcsolják az ismeretekkel konstitúciónk tökéletes megtartását – biztosan élvezhetik majd a mennyei tavaszt, amely sokkal állandóbb annál, amelyet azokon a tájakon tapasztalniuk lehet”.⁶⁶

3) *Szerzetesi tökéletesség*: A konstitúció biztos eszköz annak a tökéletességnek elérésére, amelyre a szerzetes törekszik. A konstitúció – nyomtatkozza 1627-ben Cherubini atya előtt – „ha jól meg is tartják, hama-

⁶² *Epistolario*, V, 311. old. és VII, 216. old.

⁶³ *Epistolario*, IV, 297–2987. old. és V, 176. old.

⁶⁴ *Epistolario*, II, 288. old.

⁶⁵ *Epistolario*, III, 117–118. old.

⁶⁶ *Epistolario*, VIII, 197. old

rosan elvezeti minden rendtársunkat a tökéletességre”.⁶⁷ 1631-ben Kalazancius Frascatiban tartózkodott. Alighogy Rómából odaérkezett, máris remélte, hogy tüstént visszaindulhat. Az úton járás képe lebegett szeme előtt, és ajánlotta Castiglia atyának, a konstitúciót említve: „Kedves gondolatom, hogy jól kellene haladniuk a szabályok megtartásának útján, mert az a tökéletesség útja.”⁶⁸ És mivel valóban így akarja, máris rá van oltva a szent terézi tűre.

Stílusa

Kalazancius választékos műgonddal kezelte a latin nyelvet. Tanúskodnak erről a Szentszék elé terjesztett beadványai és jeles személyiségekhez írott levelei. Ilyenkor remekel. Szembetűnő bizonyítéka továbbá a tőle származó hatvan szállóige is: tud tömöríteni, egy gondolatot rövid és találó mondatokba foglalni. Ez már művészet. Kalazancius itt rövid és velős. A mondatszerkezet mindkét előbb említett szövegtípusban gördülékeny, a gondolatmenet keresetlenül folyik, és a nyelvezet megfelel a Quintilianus által nagyra értékelt három tulajdonságnak: a világosságnak, a szakszerűségnek és az egyediségnek.

A két említett, tökéletes kidolgozású határeset közt van a helye a hatvanhárom éves korában sietve fogalmazott konstitúciónak. A kéziratról a magunk stíluskövetelményei szerint ítélve néhány tanúságos megfigyelést tehetünk.

A nagybetűk, az írásjelek és a rövidítések használata terén Kalazancius lerója tartozását kora ízlése előtt. A fejezeten belül rendszerint nincs sem pont, sem új mondat. Egy-egy szakasz vége a következő négy jel valamelyikéből állapítható meg: vagy szabályszerűen pontot tesz; vagy vesszőt, illetve pontosvesszőt pont helyett; vagy nagybetűvel indítja a következő szakaszt; vagy a mondat értelme és jelentése igazít el. A kettőspontot nem a mai helyesírás szerint használja, hanem olykor pont, olykor pontosvessző helyett. A vessző sem mindig szerepel a maga saját-

⁶⁷ *Epistolario*, III, 118–119. old.

⁶⁸ *Epistolario*, V, 47. old.

tos nyelvtani használatának megfelelően. Még jól emlékszem, hogy mily keserves munkámba került arab sorszámmal ellátnom a szöveg szakaszait az 1971-es kiadás számára úgy, ahogyan átkerült az 1975-ösbe is.

A nagybetűhasználat teljességgel véletlenszerű. Nincs határozott szabály a kettős magánhangzók, a kétjegyű betűk és néhány mássalhangzó, kiváltképp a *q* és a *t* használatában. Rövidítéseket mérsékelten használ.

A választékosságnak látnivalóan két akadály állja útját: a tartalom és a nyelvezet. Az író nem fogalmazhatott kötetlenül, mert bármilyen utat választott is, bele kellett simulnia a *stylus curiae*-be, ha el akarta érni, hogy jóvá is hagyják a konstitúciót. Már ismert, számtalanszor bevált és jóváhagyott fogalmakat kellett felidéznie. A szókincs megválasztásában viselnie kellett a jogi szakkifejezés-kincs egész terhét. Kalazanciusnak nem volt szándéka klasszikus stílust használva műremeket alkotni. A szó, a fordulat és a ritmus csupán eszközök voltak. Csak a gondolat világossága és pontossága számított.

Ha egyhuzamban olvassuk végig a szöveget, könnyű észrevennünk, hogy a harmadik rész némileg gyengébb az előző kettőnél. Kezdetben gondosabb és csiszoltabb a nyelvezet. A harmadik rész, talán a fáradtság folytán, talán idő hiányában kevésbé szerencsés, kevésbé kristálytisza, és a szórend megfordításai tüstént a barokk mesterkéeltséget lopják be Kalazancius stílusába, és juttatják az olvasó eszébe.

Ha Kalazancius konstitúcióját összehasonlítjuk azzal a hárommal, amelyet mintaképként tartott maga előtt, egyet kell értenünk abban, hogy túltesz mind a hármon akár szerkesztőképesség, akár világos, akár találó fogalmazás dolgában. Nem kell a mű természetétől idegen kiválóságokat keresnünk benne, de a megformáltság nyugalma és a kifejezések családias melege tetszést arat és hódít. Egy-egy szakasz általában rövid és csiszolt, megkönnyíti az emlékezetbe vésést. Az *Előszó*ban közel jár a tökéletességhez.

A kiadások

A konstitúció egy évszázadnál is tovább várt a kinyomtatásra. De nem csak a miénk, megesett ugyanez más intézményekkel is.⁶⁹ Így kívánta a szokás is, meg egy kissé a félelem is. E hosszú évszázad folyamán a toll helyettesítette a sajtót. Kalazancius maga biztatta a másolókat. Le kellett másolni a teljes szöveget jóváhagyás előtt és után egyaránt. Szövegkivonatokat is kellett készíteni és másolni, például tartalmi összefoglalásokat a házak alapításához; teljes szövegeket a szerzetesek, a közösségek és a noviciátusok számára. Régi levéltáraink mindmáig őrzik ezeket a tiszteletre méltó másolatokat, gyakran gyönyörű betűkkel írva és gondosan kötve.

A konstitúció első kiadásának gondolata Melchior Alacchi atyában merült föl. Nápolyban szerette volna megjelentetni 1628-ban.⁷⁰ Nem volt lehetséges. Két év múltán Velencében sürgette,⁷¹ amikor is Alacchi szándéka egyezett Kalazanciuséval, de mégis szándék maradt az egész. Aztán jöttek a rossz napok, és rendünk romba dőlt. Csak amikor visszanyerte életerejét és megbecsülését a XVIII. század közepe után, akkorra lehetett a szándékból valóság, sőt akkor már szükség is.

Nem számítom kiadásnak a konstitúció szinopszisát, amelyet Giovanni Francesco Foci atya készített. Ez 1698-ban jelent meg, és Lukás Holstein bevette „*Codex Regularum*” című művébe. Ez a szinopszis Foci atya munkája volt ugyanis, nem Kalazanci Szent Józsefé. Ezen az alapon utasította el az 1698-as káptalan.

A piarista konstitúció első kiadása 1761-ben Madridban látott napvilágot. Alakjával és tartalmával – szöveg, jegyzetek, szabályzat, szertartások, az egyetemes káptalanok rendelkezései, tárgymutatók – a későbbi kiadások mintája lett. 1768-ban egy másik ugyanilyen kiadás jelent meg Varsóban, kissé szűkebb tartalommal. A hivatalos kiadás, amelyet a rend főnöke, Gaetano Ramo atya rendezett sajtó alá és bocsátott ki, Rómában jelent meg 1781-ben a Zempel kiadónál. Valóságos diadal volt. Ha késett

⁶⁹ Vö. *Epistolario*, III, 341. old.

⁷⁰ *Epistolario*, III, 337. old.

⁷¹ Moncallero-Limiti: *Il Codice Calasanzio Palermitano*, 97. old és *Epistolario*, IV, 198. old.

is, az volt, amit rendünk várt és sürgetett. Igen kevés eltéréssel ugyanez jelent meg újra Kalocsán 1792-ben, Barcelonában 1793-ban és Rómában 1826-ban. A Kegyes Iskolák szerfölött különleges helyzete Spanyolországban az *Inter graviores* bulla kihirdetése (1804. május 15.) óta szükségessé tette az úgynevezett „spanyol kiadást”, amely 1833-ban Madridban jelent meg, méltó kivitelben. Lorenzo Ramo volt akkor a rend főnöke. A *Codex Iuris Canonici* életbe lépte miatt beillesztett szövegekkel a továbbiakban egyéb kiadások láttak napvilágot 1918-ban, 1930-ban, 1940-ben és 1957-ben. Kiadtuk Kalazancius teljes szövegét az 1940. évi kiadás függelékeként is; szakaszokra osztva és arab számozással ellátva pedig 1971-ben és 1975-ben.

Az 1622-es hivatalos másolattól az 1975. évi legutóbbi kiadásig éppen háromszázötvenhárom év telt el. De a régi, tiszteletre méltó szöveg továbbra is él és éltet. Egyszerűen azért, mert az egyház és a szent alapító keze nyomát viseli.

Négy ág egy törzsből

Az a tény, hogy XV. Gergely pápa megerősítette a Kegyes Iskolákat, a szerzetes életformák történetének egy egész korszakát zárja le az egyházban. Azóta nem hagytak jóvá újabb szerzetesrendet. Új stílus kezdődött, új rendszerek. Ha nem így történt volna, Kalazancius konstitúciója jelentékenyen befolyásolta volna az újabb intézményeket mind a formájával, mind a tartalmával.

Ennek ellenére a XIX. század folyamán néhány olyan társulat, amely az ifjúság keresztény nevelésének és oktatásának szentelte magát, Kalazanci Szent Józsefet választotta pártfogójának, alapítóikat mélységes tisztelet töltötte el iránta. Egyesek közülük, amikor saját konstitúciójukat szerkesztették, Kalazanciuséban kerestek hozzá forrást és mintaképet. Ténylegesen négy ilyen eset van, két férfi és két női szerzet három kü-

lönböző nemzet körében: Olaszországban, Ausztriában és Spanyolországban.⁷²

A két **Cavanis testvér**, Anton-Angelo (1772–1818) és Marcantonio (1774–1853) Velencében szerzetes társulatot alapított *A Szeretet Iskoláinak Papjai* [Sacerdoti delle Scuole di Carità] néven 1804-ben. A Szentszék 1836-ban erősítette meg őket. A következőképp jártak el: Chioggiában működött egy intézmény, amelyet „Kegyes Iskolák”-nak hívtak, és amelyet egy papi közösség vezetett. Minthogy az alapító Gaspare Olivi a piaristák muranói intézetében tanult és piarista szeretett volna lenni, azt akarta, hogy saját intézményét és saját közösségét a piarista konstitúció szerint kormányozzák. A Cavanis testvérek a maguk társulata számára alkalmazták ezt a chioggiai konstitúciót. A két szöveget egybevetve megtaláljuk a kalazanciusi szellemet a Cavanis fivérekben, sőt nem egyszer szó szerint a kalazanciusi szöveget is.

Boldog Anton Maria Schwarz (1852–1929) piarista novícius, majd fogadalmas növendék volt 1869-ig, amikor – éppen előljáróinak tanácsára – átlépett a bécsi papnevelő intézetbe. Egy osztrák világi törvény épp akkor zárta be a szerzetesi iskolákat. Húsz év múlva, 1889-ben megalapította Bécsben a *Kalazanci Szent Józsefről nevezett Keresztény Munkások Társulatát* [Kongregation für die christlichen Arbeiter vom hl. Joseph Kalasanz], a híres kalazantínusokat [Kalasantiner]. Egy 1890. április 12-én kelt levelében így ír Schwartz atya a Kegyes Iskolák rendfőnökének: „Ezt a szerzetet az Isten Anyjáról nevezett Kalazanci Szent József atyánknak az apostoli célhoz alkalmazott regulája szerint kormányozzuk.” A kalazantínusok bécsi múzeumában tisztelettel őrzik a piarista konstitúciónak egy példányát Schwartz atya megjegyzéseivel. Nagy ügyességgel és bölcsességgel vette át belőle a szellemet a magáéba; átvette az apostoli munka szervezését, sőt még a szöveg egyes mondatait is, amelyeket kívülről megtanult novíciuskorában és növendéksége idején.

Celestina Donati (1848–1825) rettenthetetlen, értelmes és jámbor hölgy volt. A piarista Celestino Zini bölcs vezetése alatt, aki toscanai tar-

⁷² vö. *Congregaciones afines en Escuelas Pías*, in *Ser e Historia*, Salamanca, 1978, 135–150. old.

tományfőnök, majd Siena érseke volt (1825–1892), megalapította *Kalazanci Szent József Szegény Leányainak Szerzetét* [Congregazione delle Figlie Povere di San Giuseppe Calasanzio]. Küldetésük akkor és azóta is a szegény kisgyermekhez szól, kiváltképp a bebörtönzöttek gyermekeihez. Zini atya írta első szabályzatukat. Az a konstitúció, amely szerint élnek, jó alkalmazása a piaristákénak.

A legtökéletesebb példa Kalazanci Szent József konstitúciójának hatására kétségtelenül a *Mária Leányainak, a Kegyes Iskolák Szerzetesnőinek Jótékony Intézménye* [Pío Instituto de Hijas de María, Religiosas de las Escuelas Pías]. Kezdődött 1829-ben és végérvényes jóváhagyást nyert 1860-ban. Alapítónője, **Boldog Paula Montal** anya (1799–1889) oly bensőségesen azonosult a piarista karizmával, hogy amikor szabályzatról kellett gondoskodnia intézménye számára, nem akart újat, hanem a „Kalazanci Szent József által fogalmazott szabályokat és konstitúciót” igényelte.⁷³ Meg is kapta. Agostino Casanovas atya segítségével sikerült 1853-ban megjelentetnie. A szöveg átveszi a piarista konstitúció legfontosabb fejezeteinek spanyol fordítását, megjegyzésekkel és függelékekkel korszerűsítve. Ámulva láthatjuk, hogy az alapító anya mennyire tud tisztelni egy XVII. századi szöveget, és ugyanakkor alkalmazni is egy női intézményre. Nincs benne se több, se kevesebb. A maga idejében a nyitottság mintaképe volt, és még ma is a Kalazanci Szent József iránti hűség példája. Purificación Echeto anya, az intézmény főnöke 1918-ban ezeket a szép szavakat írta róla: „Tanulmányozzák lelkesen konstitúciónk kis könyvét, amelybe tömören összefoglalta minden kötelességünket a Kegyes Iskolák szent alapítója, az én Kalazanci Szent József atyám! Itassák át magukat teljesen azzal a szellemisséggel, amely őt élte, amidőn az Ég őreá bízta a gyerekek, kiváltképp a szegény fiúk nevelését.”⁷⁴

⁷³ Paz Moraza: *Orígen y espíritu* [Eredet és szellem], Valencia, 1918, 12. old.

⁷⁴ *Arch. Col. Calasanz de Zar*, in *Libro de visitas* [Látogatások könyve], 49–50. lap.

Isten dicsőségére és embertársaink hasznára

A II. vatikáni zsinat útmutatására, valamint a *Perfectae caritatis* zsinati határozat végrehajtása során és az *Ecclesiae Sanctae* motu proprio-nak megfelelően a piarista rend is mozgósítja legjobb tudását és lelkiességét, hogy megfeleljen az egyház parancsának, és új konstitúciót készítsen. A munka 1968-ban kezdődött, és a rend egésze belemélyedt a különleges egyetemes káptalanon (1967–1969). Az új szöveget 1975. május 18-án adták közre, és jelenleg is eszerint kormányozzák a rendet. Története hosszú, és máris meg van írva.⁷⁵ Elég annyit mondanunk, hogy mind nyelvi szépség, mind pedig tartalmi gazdagság szempontjából értékes szövegről van szó.⁷⁶

De hát mennyi van ebben az új konstitúcióban a régi kalazanciusiból? Kezdjük a különbséggel: benne van mindaz, ami új a II. vatikáni zsinat után, mint ahogy annak idején is bele került az, ami újdonság volt a trentói zsinat után. Törésről azonban szó sincs. Sőt megmarad az új szövegben minden, ami lényeges a Kalazanciuséban: atyánk karizmája, evangéliumi életének teljessége, lelkiéleti és nevelői üzenete, az általa alapított intézmény „természete és sajátos alakja.”

Az új konstitúció ismételten és fiúi hűséggel állítja elénk azt a két személyiséget, aki számunkra a hűséges Krisztus-követés és egyházzolgálat példaképe: Kalazanciust és Szűz Máriát.

Az új konstitúció 189 pontból áll a kalazanciusi 345 helyett. 189-ből 72 a kalazanciusi párhuzamos számokból ered: 47 az első, inkább tanító részben, 25 a másodikban, amely inkább jogi jellegű. Minthogy azonban a kölcsönzés forrása a régiben olykor két vagy több pont, bizvást mondhatjuk, hogy Kalazancius konstitúciójának 80 pontja adta így vagy úgy a gerincét az új szövegnek.

⁷⁵ Miguel Angel Asiain: *Siguiendo al Señor en la esperanza* [Követve az Urat a reménységben], Salamanca, 1977, 39–56. old.

⁷⁶ E tanulmány megjelenése után, 1986-ban újra átdolgozták a Piarista Rend konstitúcióját, amely 1987. január 1-jétől lépett érvénybe: *Constitutiones et Regulae Ordinis Scholarum Piarum*, Salmanticae 1986; magyarul: *A Kegyes Iskolák Rendjének Konstitúciói és Regulái*, Magyar Piarista Rendtartomány, Budapest, 1999. (T. E.).

Lehetetlenség helyüött érdemben párhuzamba állítanunk a pontoknak ezt a két sorozatát. Mindenesetre érdemes azonban megállapítanunk, hogy az új konstitúcióba került a kalazanciusi konstitúció három legtisztább gyöngyszeme, amely közvetlenül szent alapítónk gondolatvilágából és szívéből született.

1) *Az előszó.* Előre tudhattuk, hogy teljes egészében átkerül. Kalazancius nagy elvei továbbra is időszerűek rendünknek.

2) *A negyedik fogadalom,* amelyben a piarista karizma kikristályosodik. Bármennyire is megrövidült ma a fogadalom szövegének terjedelme, és módosult benne egyik-másik kifejezés, minden, ami lényeges benne, a kalazanciusi fogalmazás másolása, és mind a kettőben szerepelnek azok a szavak, amelyek megfogalmazzák és kifejezik a mi különleges fogadalmunkat, azt, hogy az ifjúság nevelésének szenteljük magunkat.

3. *A jelige* ötször fordul elő, apró módosításokkal a narni kéziratban, amely vele kezdődött és vele végződött. Az új konstitúció mind a két leginkább jellemző változatban átvette a jeligét. Az első változat a 13. és a 99. pontban olvasható: *In Dei laudem et proximorum utilitatem* [Isten dicséretére és embertársaink hasznára]. A szöveg lezárására jelenik meg a másik változat: *Ad Omnipotentis Dei gloriam et proximorum utilitatem* [A mindenható Isten dicsőségére és embertársaink hasznára].

A piarista szerzetesnek ma is legjobb életelve a vertikális és horizontális szempontnak ez a teológiai egybekapcsolódása, amelyet a kalazanciusi jelige magában foglal: dicsőíteni Istent a neki szentelt életünkkel, és megtölteni ezt az életet az ifjúság, kiváltképp a legszegényebb és legmellőzöttebb ifjúság szolgálatával.

Kiadja a Kalazancius Tanulmányi Központ
Budapest VIII. ker., pf. 266, 1444
Készült a szegedi Agapé Ferences Nyomdában
300 példányban

ISBN 963 00 2363 6

ISSN 1585–2210